

DE GEMEENTEN WESTKAPELLE EN RAMSKAPELLE

1. De Polder van de Kommandeursplaat

Het grondgebied van de oorspronkelijke parochie Westkapelle reikte, over een afstand van 3 km, d.w.z. van de Reigaarsvliet tot het Pas, aan de westoever van de Zwinmonding. Aan de parochie Mude, die omstreeks 1260 gevormd werd, wees men het oostelijk deel van Westkapelle toe. Daardoor bleef Westkapelle van de verdere inpoldering afgesloten. Omstreeks 1300 was de landwinning gevorderd tot en met de Noord- en Maneschijnpolder. De zeedijk van die twee poldertjes — de latere Graafjansdijk — vormde ruim drie eeuwen lang de grens van het vasteland.

Het Hof te Reigaarsvliet bezat een aanzienlijk recht op de aanwerp tussen de Reigaarsvliet en het Zwin. Dank zij dit recht kon Jan Tobbin, Heer van Reigaarsvliet, in de tweede helft van de 13de eeuw, tientallen gemeten schorreland bemachtigen (zie hst. 4, par. 2). Na 1300 bleef op de zuidoostoever van de Reigaarsvliet een smalle strook schorre liggen. Deze aanwerp behoorde in het begin van de 15de eeuw aan Izabella van Reigaarsvliet, Vrouw van Gistel. Deze liet in 1422 de bedoelde grond indijken (KZ, p. 45). Verder kennen we de oorkonde uit 1426, die erop wijst dat het Hazegras op het oosteinde grensde aan een „scor, appartenant a madame de Gistelle”, en dat de Reigaarsvliet tussen die twee eigendommen liep (KZ, p. 47).

Toen Johanna van Halewijn in 1547 een vergunning kreeg om een deel van het Hazegras

in te polderen, behoorde het voorland van de Noordpolder aan de weduwe van Joris Teerlinck (KZ, p. 92-93). We weten echter niet wanneer Teerlinck de schorre van 'madame de Gistelle' verworven heeft. In het begin van de 17de eeuw bezat het bedoelde schorreveld ca. 500 m breedte. Uit deze aanwerp werden ca. 1615 de Godefroots-, de Burkels- en de Goeverneurspolder gewonnen. Het tiendenregister uit 1674 herinnert eraan dat deze poldertjes voortkwamen uit „wyllent het schorre van Jorys Terlynck”¹.

De meting van het Hazegras uit 1641 verklaart dat de schorren op de rechteroever van de Reigaarsvliet voordien aan J. Teirlinck behoorden (KZ, p. 97-98). De beschrijving uit 1714 verwijst zelfs nog naar de vorige eigenares, nl. 'madame de Gistelle' (KZ, p. 106). Enkele jaren tevoren, nl. in 1662, was het noordwestelijk deel van de parochie Mude bij Westkapelle gevoegd. Ter hoogte van de Godefroots- en de Burkelpolder grensde de parochie Westkapelle, over een lengte van 1 km, weer aan de linkeroever van de Zwinmonding. Tussen die oever en Kadzand bestond toen reeds de Grote Plaat, die de vaargeul in twee takken splitste.

In de westelijke tak groeide een kleine bank, die evenals alle opwassen in de Zwinmonding behoorde bij de Domeinen van de Graaf van Vlaanderen en zijn opvolgers. Na de grenswijziging van 1718 nam de kommandant van Sluis verscheidene domeingoederen op de westoever van het Zwin onder zijn beheer, o.a. de be-

wuste kleine plaat vóór de Godefrootspolder. Daardoor kreeg dit eilandje de naam Kommandeursplaat. Maar in 1783 verdreef Jozef II van Oostenrijk de Nederlanders uit de westoever.

Terwijl Ph. F. Lippens in 1784 de Nieuwe Hazegraspolder indijkte, keek hij uit naar de aanpalende werpgronden. Hij en zijn neef Debock klopten bij het Oostenrijks Landsbestuur aan om de Kommandeurspolder te kopen. Een nota herinnert aan deze tussenkomst: „Le Commandeursplaat ne fait pas partie du Hazegras. Le schorre qui formait une île appartenant au gouvernement a été mis en vente par lui et adjugé le 5 mars 1787 à MM. Lippens et Debock”².

In opdracht van het gouvernement maten Lameire en Bouvaert op 19 maart 1787 de verkochte grond. Deze bestond uit: 1. de eigenlijke 'schorre Gouverneur', 80 G 261 R; 2. een strookje voorland van de Godefrootspolder, nl. 9 G 170 R „Bergemsche en Godefroidsche schorren”; 3. een hoekje van het voorland van de Nieuwe Hazegraspolder, nl. 4 G 279 R; 4. 16 G 85 R „in de kreek scheidende de voornoemde Godefroys, Beukens en Hazegrasschorre jegens tot Gouverneursschorre”; samen 111 G 195 R. De twee landmeters maten tot „den thee van de Godefroysdyck” en „tot vyftich Brugsche voeten (de 14 à la verge de 3 m 84) van de ligne van de limitten tusschen synne Majesteits en de Staetens gebiedt”, d.w.z. de lijn tussen de huidige grenspalen 362 en 363³.

Na de indijking werd het poldertje op 10 oktober gemeten door Debruyn. Deze onderscheidde de volgende delen: 1. vier kavels, genummerd van west naar oost, elk 17 G 183 R; 2. 4 G 279 R eigendom van de Nieuwe Hazegraspolder; 3. 8 G 183 R van de Godefrootspolder; 4. „de groote kroke is groot met den rypat (= wagenweg) daer uyt gesproten” 16 G 85 R; 5. „den nieuwen zeedyk met bermen en

bermsloot” 10 G 129 R; 6. „rest inden berm en bermsloot tegen den dyck vanden Godefroyppolder” 187 R; samen 111 G 195 R. De verkaveling van de eigenlijke plaat gebeurde op 5 januari 1788. Deel A omvatte de kavels I en IV, en kreeg 83 pd. 6 sch. 8 gr. van deel B. Het lot wees deel A aan Lippens toe, en deel B aan Debock⁴.

Lippens, „directeur der bedyckinge van de schorren genaemt de Commandeursplaete”, werd de dijkgraaf-ontvanger van de nieuwe polder, met een jaarwedde van 15 g. Zijn eerste rekening loopt tot mei 1789, en beslaat bijna uitsluitend de uitgaven, die tijdens en na de indijking gedaan werden. In april 1787 begon „het afkielen de nieuwe dyckagie”. Lippens had naast zich Judocus van Maerke als „onderbaes en cassier”. Hij kocht „drei gemeten slaghout tot maeken van zinckrys”, in „den bosch van den heere Duc de Croy”, d.i. in de Oude Hazegraspolder (zie KZ, p. 175). Daar verzamelde men 18.085 bundels hout voor de dijkbouw. Het verdere materiaal bestond uit ca. 500 'schuyerdelen'⁵, 170 'schuyerwaegens', 300 bundels „geleystroo tot stellen van keeten voor de arbeyders”, en „twee anckers⁶ genever voor het volck”.

De kreek die de plaat van het vasteland scheidde, moest op twee plaatsen afgedamd worden. Op de noordwesthoek, bij de Hazegrassluis, lag de grootste opening, in de zuidwesthoek het kleinere gat. Einde mei liet Lippens „den plasberm van het kleyn gat” opmaken, en begin juni „toeschuyeren het kleyn gat”. Daardoor was de stroming beperkt geworden. In juni gebeurde „het steken van kloeten, ende plasbermen het groot gat”, in juli het „versaelen de materiaelen tot het sluyten het groot gat”. In augustus haalde men duizenden 'kloeten' uit het schorreveld om „den soeten en sauten berm van het groot gat” te bezetten⁷.

Ondertussen bouwden aannemers de eigenlijke dijk. Bernard Verwilgen en Frans Rykaert „met hunne compagnie” verrichtten het meeste 'schaftwerck'. Ze bouwden 301 2/3 R (1.155 m) „nieuwen zeedyck op het vaste schorre”, 22 st. „par schaft”⁸. Jan van Brussel en zijn mannen voltooiden „een eynde nieuwen zeedyck, daeronder begrepen het kleyn gat”. „Den putbaes Laur. van Hauwe” hielp bij „het sluyten van het groot gat” om „daer op te formeren den zeedyck”. Het 'besoden' van de buitenbermen kostte 38 st. „par streckende roede”. Laureins Debrabander gebruikte zijn schuiten om „de soden te vletten, gedaen op het groot gat ende eynde dyckx ten oosten”.

De vergunning om in te polderen verplichtte de indijkers „op den noordoosthouck van dese dyckagie, ten coste van desen polder, te maeken een rijshoofd aen de sluyskille van Haesegras, ende hetzelfde eeuwelyck te moeten onderhouden”. De nieuwe zeedijk was klaar vóór de winter 1787-88, maar „in den eersten winter van de bedyckinge” werd reeds „schaede gecauseert door de stormwinden”. „Het maeken en toeleggen vanden doorgespoelden specdam tegen de limite” kostte 130 g. Lippens had de toelating gekregen om de waterafvoer, doorheen de Godefrootspolder, naar de Hazegrassluis te richten. Hij zorgde voor het „delven van watergangen” en „vanden bermsloot langs den Godefroiddyck”.

„Den metsersbaas Petrus Dupan” bouwde in 1788 „de nieuwe steene sluyse in den dyck van Godfroid, tot suatie van desen nieuwen polder”. Daarbij gebruikte hij „klinckaert en anderen briquesteen”. De opbrengsten van de zeedijk kwamen toe aan de gemeenschappelijke gelanden. „Den hiel vanden zeedyck” werd bezaaid. De opbrengst bedroeg 60 g. uit 4 „hoed coolsaed ten jaere 1788 gegroeijt aen de binneseyde des zeedyckx”. Terwijl het gras aangroeide,

bleef de buitenberm van de dijk vooralsnog onverpacht.

Op 17 mei 1789 hield de dijkgraaf zijn eerste afrekening. Izaak van Waeyenberghe en Pieter Leroy traden op in de naam van „de generaliteyd van den Godefroidpolder”. Het nieuwe poldertje bevatte 84 G 94 R 'schotbaer land'. „De generaele bekostinge deser dyckagie” beliep 19.673 g. Om deze schulden af te betalen schoot men een 'dyckgeschoot' van 229 g. 12 st. x G⁹.

De 'binnenberm werd nog eenmaal bezaaid. Men won „dry hoed coolsaed, ten jaere 1789 gewassen op den zeedyck”. Een nota verklaart : „De garsinghen van den geheelen zeedyck op hedent (= 11 mei 1790) verpacht aen van Waeyenbergh mits te moeten maeyen”, d.w.z. geen vee te laten grazen. Men kocht stro voor „de crammatte op den nieuwen zeedyck”, met een „kramspaey en kramlap”. De afrekeningen werden op de tweede dinsdag van mei „gedaen in het Hof van Commercie tot Brugge”¹⁰.

In maart 1791 liet men 134 R (515 m) van de dijk „besooden met kloeten van ses duymen dick”. Schipper Meneve bracht 36 „lasten briquesteen, gebruyckt tot conservatie van den theen des zeedyckx”. „Het lossen het voornoemde schip met steengruys” kostte 23 g.¹¹. De gelanden stelden in mei 1792 vast „dat den zeedyk van desen polder, ten zuydenoosten van het over twee jaeren gemaekte werck, van tyd tot tyd van de zee beschaedigt word”. Men besloot „ses a acht voeten uyt den theen met vette zoden te verstercken”, en verder „den ringsloot (= dijkgracht) deser dyckagie als waeterganck ten gemeenen coste te doen delven ende onderhouden” voor „de binnesuatie”¹².

2. De stormvloed van 15 januari 1808

De volgende afrekening werd een paar jaren

uitgesteld wegens „de troubele tyden van oorlog ten jare 1794”. In de loop van 1793 kocht men „vette soden” en 43 „voeren boonstroo ... tot onderhoud der zeewerken, plasberm en ryshoofden”. Schipper Meneve haalde 12.270 bundels „sinckrys ... uyt den Moervaert naer de Commandeursplaete”, en heeft die „aen den dyk gelost”. In de winter 1795-96 leed de dijk grote schade. De volgende tekst legt uit waarom de noordoostzijde van de Kommandeursplaat terrein verloor.

„Den gelanden De Bock ende den gesworen (= sluismeester) van Waeyenberghe, op den 16 juny 1796 de zeewerken van desen polder visiterende, ende bevindende dat de hoofden en ryswerken aen den theen des dyks, ten gepasseerden jaere met gemeen consent gemaakt, sterk beschaedigt waeren, ende het gewenscht effect niet en deden, dat men daarvan hadde gewagt, sy gesaementlyk op de propositie vanden gemelden van Waeyenberghe, die daer over geconsulteert hadde met den experten sieur Verlinden tot Sluys in Vlaenderen, geresolveert van te maeken eenen rysdam ofte plasberm op het locael by hun alsdan overeengekomen, dienende hoofdsaeckelyk om de scheuringe der Plaete voor onse werken gelegen, waerdoor de ebbe van den Cadsandschen wal regt op onsen polder was aendringende, ende alsoo onse voorgronden wegnam, te beletten, ook om de snelheyd van den gaenden vloed, die daer doorbrak en onse gronden medevoerde, te stutten”.

Daarop lieten Lippens en Debock het nodige werk verrichten, „t'gonne effectivelijk heeft belet dat de diepte van het vaerwaeter door deselve Plaete niet en is gekomen, ende alsoo den zeedyk van onsen polder niet teenemaal en heeft g'emporteerd door het geweld van den stroom”. Op 8 maart 1797 onderzochten de genoemde personen weer de noordoostdijk, en ze besloten „den plasberm die vyf roeden breed was, met

eenen voet te verhoogen op syne halve breette in het midden, en aen den oever ofte voorland drey ryshoofdekens triangulair te maeken”. Debock kocht het nodige rijshout, en deed de bedoelde wijziging uitvoeren.

De hoofdgelanden schouwden op 2 mei nogmaals „den gemelden rysdam ofte plasberm, met de oevers ofte voorgronden van onsen zeedyk, ende bevonden hebbende dat de diepte aen den teen des dyks niet en verminderde, ende het voorland nog geduerig afnam, hebben wy gesaementlyk geresolveert van twee experte in materie van waeter en zeewerken te versoeken”. „De experte dykgraef Jan Huysman ende gesworen Hendrik Bogaert, beyde kundige rys en dykagie werkers, woonende in den Austrischen polder by het Sas van Gend”, werden uitgenodigd. Samen met Lippens en Waeyenberghe stonden ze „op den 18 mey des morgens ten 9 uren aen den zeedyk van opgemelde Commandeursplaete polder”.

De deskundigen oordeelden „dat den aengelegden rysdam noodsaekelyk moet onderhouden, ende nog met circa de drey voeten verhoogt worden, ook dat nog noordwaerds van het exterende triangulair ryswerk aen den teen des dyks twee a drey diergelyke ryswerken ten spoedigsten dienden gemaakt te worden op de plaetsen by hun aangewesen, dat tot de executie derselve werken noodig was eenige vletaerde en eene groote quantiteyt rys, staeken en geerden, alsmede agt a thien goede vletters ofte ryswerkers”. Aan H. Bogaert werd de taak toevertrouwd om de bedoelde werken te volbrengen¹³.

Er werden 20.266 bundels rijshout aangevoerd. Het waterschap betaalde in de zomer van 1797 honderden guldens aan „den baes Dileman en syne vletters met de arbeyders die gewerkt hebben aen het maeken den plasberm ofte dam door de kroke tot behoud van desen

polder", en in mei 1798 „aen tien vletters met hunne schuyten, over 257 reysen cloeten te vletten tot het maecken van eenen dam van vloeden om den stroom af te keeren van dese werken vastgesteld bij risolutie van den 2 mey 1798¹⁴ by de gelande en officianten van desen polder, siende dat den eersten dam van ebben syn gewenscht effect niet en hadde". Het waterschap schoot op 18 juni een geschot van 72 g. x G¹⁵.

Ook in 1798 haalde Dielman aarde tot „het opmaecken den vletdam". In 1799 deden de mannen van Andries Dhont tientallen „reysen om aerde te vletten"¹⁶. Men kocht 5800 bundels rijshout bij Vereecke te Lissewege, en stro „tot maeken de crammatte". A. Dhont en Jan Vanhoute hebben in 1800 214 „reysen vette aerde met hunne schuyten aen de werken van desen polder gevlet". Het waterschap betaalde 13½ pd. gr. aan „d'heer van Waesberghe tot Hulst, over koop van eenen hooghuis ofte schuyte dienende om aerde te vletten, gekogt in het land van Hulst". Kornelis van Zandwege herstelde „de brugge leydende naer den polder de Commandeursplaete".

Ondertussen bedreigde een ander gevaar de zeeweringen. Mosselen hadden zich aan de rijshoofden gehecht. Dit feit bracht mee dat het houtwerk beter aaneenhing. Maar allerlei personen kwamen die mosselen plukken. De gelanden konden van de Prefekt van het „Département de l'Escaut" verkrijgen dat hij op 3 november 1800 dit plukken verbood. Korte tijd later grepen „de gendarmen sestien personen, die bevonden waeren voor de werken van desen polder met mossels te trekken". Maar „alsoo het alle aerme lieden waeren die geene onkosten konden draegen", betaalden de gelanden zelf de boete „om het voorder quaed te beletten"¹⁷.

Ook in de volgende jaren schafte het waterschap zich stro en hout aan. De gelanden moes-

ten verscheidene keren een zware bijdrage betalen om de onkosten van hun polder te dekken. Anderzijds vernemen we een belangwekkend feit op het gebied van dijkwerk. De Nieuwe Hazegraspolder vroeg een vergoeding voor 10 G 227 R „schorren voor hunnen polder, ende geschonden ter diepte van 6 a 8 duymen, emmers de dikte van een vletsode". Lippens noteert „dat volgens een oud gebruyk het rooven van kloetaerde altyd door den eenen aen den anderen polder is betaelt geworden a 30 f. (= gulden) per gemet"¹⁸.

In 1807 kocht men 'een masse boonstroo' en 'taillehout' voor de zeeweringen. Vervolgens verschijnt de dijkbreuk van 15 januari 1808¹⁹. Men liet A. Dhont noodmaatregelen nemen: „het insetten van dammen van stroo en aerde in den bermgragt der Commandeursplaete om te beletten het stroomen der zoute waeteren, komende langs de doorbraeke op 15 january 1808 door den hevigen storm en hoogen vloed gemaakt langs de bermsloten en dus te voorkomen de inkalfinge van den binnentallud van den zeedyk"; „het instellen twee andere dammen in den bermsloot ten westen deser polder, als synde den eersten doorgebroken, en door de force van den storm weggespoelt"²⁰.

De rekening 1808-09 van de Kommandeursplaat boekt „de erbedyking van den selven polder". Dijkgraaf Lippens wijst vooreerst op het feit „dat door den swaeren storm en extra hoogen watervloed, die plaets heeft gehad in den nacht tusschen den 14 en 15 january 1808, desen polders zeedyk is doorgebroken, en dat het grondgat daerin gevallen regt over cavel n° 3 de wydte heeft gehad van 12 a 15 roeden, en ter diepte van 10 a 12 voeten onder meyveld, en dat de directeuren, naer sig op 17 january aenvolgende ter plaetse getransporteert hebbende om te zien of er middel was om die doorbraeke teffens te kunnen stoppen en den pol-

der te bevryden, siende de onmogelykheyd van dat gat te kunnen toedoen in het volle wintersaizoen, ende onvoorsien van eenige noodige materialen ofte bekwaem werkvolk, de resolutie genomen hebben om teffens de bermsloten van wederseyden het gat te doen stoppen, om alsoo het formeren van krekken onder den zeedyk, en vervolgens het instorten van den selven te beletten”.

In de vergadering van 10 mei 1808 hebben de gelanden „unanimelyk geresolveert tot de bedykinge van desen polder geduerende het somersaizoen 1808 te procederen, met den doorgebroken zeedyk te sluyten by middel van de opberming en toevoeringe van de daer in zynde doorbraeke, en opmaeking der weggespoelde binnebermen, nemende de aerde tot dies noodig binnen uyt den polder, mits er ongelukkiglyk geene van buyten te vinden is”. Men stelde een dijkgeschot van 70 g. x G, en men zou „de te schenden gronden” vergoeden tegen 12 pd. gr. x G.

Vervolgens meldt Lippens dat hij „in daete 11 meye 1808 aenbesteed heeft aen Josephus Verwulgen, Josephus van Goethem en Judocus Vandeputte, dykers en waterwerkers van style, woonende tot Moerbeke, het erdyken van den op 15 january doorgebroken polder”. De voorlopige raming van de onkosten bedroeg 19.131 Fr. Hij hoopte dat zijn polder een deel zou krijgen uit de 230.000 Fr die de Keizer op 17 september 1808 „aen de noodlydende polders van het Departement der Schelde heeft gejon”.

De „sluytinge van s’polders doorgebroken zeedyk” beslaat tientallen posten. Het waterschap kocht 50 ’schuyerwaegens’, 162 ’schuyerdelen’, en hout „tot maeken keeten voor het werkvolk”. Schipper Lantheere voerde deze materialen van Moerbeke naar Brugge, en P. Devriendt bracht die per wagen naar het werk.

De laatstgenoemde leverde stro „tot maeken keeten en sluyten gat”. De drie reeds vermelde aannemers en „de arbeiders van St. Anne” voerden, van 17 mei tot 2 juli, honderden „schaften aerde, verwerkt in het gat van den zeedyk”.

Anderzijds betaalde men 29 g. „aen de vletters, over het delven van hunne leedingen ofte killekens in het schorre, om met hunne schuyten de vette kloeten daer te kunnen afhaelen”. „De vletters A. Fenu, I. van Roove, J. Hellevriend, J. Goedgeluk, J. de Cock en J. van Kerchove” kregen 16¼ st. „par boot over het haelen en in het gat afstorten van 446 booten kloetaerde” in mei. Ook in de volgende vier maanden haalden ze honderden boten ’vlet-aerde”. Anderen werden vergoed om „het steken van 24 schaften dekzoyen, reeden der verschkade”. De dijkwerkers kregen een „foye... in het sluyten van het gat”. Vóór de winter was de dijk weer dicht en met schorrezoden bezet.

In de daaropvolgende winter leed ’s’polders zeedyk’ schade in de nacht „tusschen 17 en 18 december 1808”. ’Schafftreyders’ voerden aarde in de dijkगतen. Men kocht 1097 bundels stro „tot bekrammen de ingevallen gaeten”. In het voorjaar van 1809 haalde J. Vervaeke nog ’vetkloeten’ en ’dekzoden’. Alle onkosten voor het herstel en het onderhoud van de zeekering bedroegen samen 7252 g. Er werden 30 g. per G geschoten²¹.

De rekening 1809-10 meldt de aanvoer van tientallen „booten vletkloeten”. Tengevolge van de dijkbreuk van 15 januari 1808 waren in kavel 3 ca. 5 G grond uitgespoeld of uitgedolven. Ook in de zomer van 1810 werd gezorgd voor het „behoud van den binnentalud vanden dyk voor het gat”. Men kocht stro „tot het bekrammen den zeedijk”²². Uit de volgende rekening vernemen we dat Jan Vandenameele uit

Mude vanaf het begin de „visscheryepagt in de kroke van desen polder” bezat. In 1814 volgde Jakob Cattoor uit Knokke hem op.

Lippens liet de twee korte zijden van de zee-wering versterken : „het verhoogden het dweers-eynde zeedyk van dezen poldre langs henen de sluyskille” en „langs cavel n° 4”. Op de sektor tegenover de Grote Plaat beval hij „het leggen van slykvangers” om het voorland te doen aangroeien. In 1815 werden de 'rystuynen' hersteld, en in 1817 de krammat vernieuwd²³.

De jaren 1818 en 1819 verliepen rustig. Daarna sloeg een storm opnieuw een bres in de dijk. Aangezien het stoppen van deze dijkbreuk weer grote sommen geld zou kosten, gaven de gelanden hun poldertje prijs aan de golven. Een losse nota in ANH verklaart : „op den 2en maerte 1820, ten 3½ uren vanmiddag, is den zeedyk van den polder de Commandeurs door den storm en hoogen vloed doorgebroken op deselve plaetse alwaer op 14 january 1808 het gat gevallen was”²⁴.

3. Westkapelle als hoofdplaats van een kanton

Na de slag van Fleurus in 1794 werden de Oostenrijkse Nederlanden bij Frankrijk ingelijfd. Het bezettingsleger eiste vervoermiddelen en pioniers op. In de zomer en het najaar van 1794 moest 'officier' Kristiaan Gheyle herhaaldelijk erop uit trekken om „te vermaenen de boeren tot het leveren van hunne peerden en waegens, gevraeght ten dienste vande fransche republicque... alle werklieden tot de lotijnghen van spaniers”. De pioniers kregen „ses fransche livers” per dag²⁵. De herbergiers F. van Karrebroeck, Pieter Obain, Pieter Dhondt, F. van Haveskercke, en Aarnout van Nieuwkercke loeerden in 1795 „menigvuldige militairen van de republicque met hunne peirden, ende hun gegeven haete ende dranck”. De laatstgenoemde

stond twee kamers af aan drie Franse „garde-magazinen tot het houden van hunne magazinen”. De troepen vorderden vier ossen „ten laste der prochie”.

Westkapelle werd verheven tot de hoofdplaats van een kanton. Hoofdman Frans Gheyle en Kornelis Borrem „officier ter prochie” hadden het in 1796 druk bij „het instellen der nieuwe municipaliteit van 't canton”. F. Gheyle werd gepromoveerd tot „président de l'administration municipale”, 'Jean Baptiste Verburg' tot 'commissaire', K. Borrem tot 'huissier'. Men schafte de vroegere parochiale administratie af. „D'ontfangherye deser prochie”, die totdantoe aan de weduwe Dherbe toebehoorde, werd 'gesupprimeert'²⁶. Westkapelle was een gemeente geworden, die onder het Departement van de Leie viel.

Het „registre au proces verbaux de l'administration municipale du canton de Westkapelle” is in het Frans gesteld. Het begint in 1796. Het genoemde bestuur vergaderde bij F. van Carrebrouck. „Les agents municipaux” waren Sebastiaan Nachtegale, Filip Bulcke, Frans en Jozef Vanhoute, sekretaris J.B. Neiryck. Het Departement legerde een afdeling van de 'gendarmierie nationale' te Westkapelle. De gemeente zou de manschappen bij de bevolking onderbrengen, en de paarden in „la grange situé sur le territoire nationale de la cidevant confrérie de saint Sébastien”²⁷.

Op 8 augustus 1796 begaven president F. Gheyle, agent F. Vanhoute en zijn 'adjoint' Konstant Semeyn zich, op bevel van Kommissaris Verburgh, bij Jakob Deneve, pastoor van Westkapelle, en bevalen hem de registers van de geboorten, de huwelijken en de overlijdens voor te leggen. Ze sloten die registers af, en gaven aan F. Vanhoute de opdracht om die voortaan bij te houden²⁸. Twee dagen later werden ook te Ramskapelle de parochieregis-

ters afgesloten²⁹.

In september gaf het kanton het bevel aan de ontvanger van de gemeente om uit de inkomsten van 1795 100 pd. gr. aan de Armendis van Westkapelle te schenken „pour le soutien de la ditte table”. In oktober vroeg het Departement de mening van Westkapelle aangaande „la réunion de la commune de Ste Anne, actuellement enclavée dans ce canton, à cel de l'Ecluse, Département de l'Escaut”. Het ging om 639 G 215 R, die voorlopig bij de parochie Westkapelle gevoegd waren. De gemeenteraad ging akkoord met het voorstel. Anderzijds vernemen we dat Pieter Desmuyck uit Brugge „est nommé notaire du canton de Westcapelle”³⁰.

De rekening van „het commune van Westcappelle” 1796-97 belastte de tiendepachters niet meer, „alsoo alle thienden door de Fransche constitutie zyn afgestelt”. Bij F. van Carrebrouck legerden „gens d'armes ende dragonders”. De gemeente schonk voor 21 pd. gr. bier „op de feesten van de vrede”. Lodewijk Vandecasteele en P. Obien leverden bier op de „dag der feeste van de natie”. Smid L. Meersman, „adjoit van het commune”, besteedde 8 pd. gr. bij het inrichten van „eene pligtige feeste, genaemt de la souverainité du peuple, ende gehouden den 30 ventose 6e jaer”³¹.

Volgens de tabel van 8 januari 1797 telde de gemeente Westkapelle 440 personen boven 12 jaar. De administratie omvatte de volgende leden: president F. Gheyle en kommissaris Verburgh, bijgestaan door André Henaut en Charles Descourouez, beide „buraliste à l'administration municipale du canton”; sekretaris Neiryck; huissier K. Gheyle; veldwachter Borrem; Filip Schapelynck „messenger de l'administration municipale”; Joseph Gaveau en Pierre Moulin, beide „posé aux douanes”. Jakob

Deneve was pastoor, Jan Vervisch kapellaan, K. Vermeille koster, Hubrecht Boone grafdelver, Pieter Vervaeke onderwijzer, D. Decraeke en Michel Meyr chirurgien.

Jan Lamote baatte de Westkapelse molen B uit, en Jeanette Kams de Dorpmolen. De overige middenstanders: de hoefsmiden Filip Lems en L. Meysman; de wagenmakers H. Despegelaere en Karel Dejaeger; de timmerlieden K. van Zandweghe, K. Vanderhaeghe en Pieter Derouck; de metsers J. Verstavel, Pieter Deneve en Pieter Dupon; de schoenmakers Karel Schram en Jakob George; de schoenlappers Pieter Lecouf, Jakob Claeys, J. Malbrancke en Jozef Denys; de kleermakers Adriaan Lippens, Ciprien Dehende, Frans en P. Dhont; bakker P. van Hemel; beenhouwer Joris Reynaert; glazenmaker Frans Caelen; ketelmaker Filip Lippens; gareelmaker J. Mathys; handelaar Fortuné Schram, winkelier Antoon Meysman; de herbergiers L. Vandecasteele, P. Obin, Jan Tilly, J. Vanrenterghem, F. Vanhaverskercke, Jan Maertens, F. Van Carrebrouck en Armand Vannieuwerkercke. Tenslotte nog 34 personen die 'cultivateur' waren, en 82 'ouvrier'³².

Op 27 oktober 1799 bezaten de gemeenten, waaruit het kanton Westkapelle bestond, het volgende bevolkingscijfer: Westkapelle 874, Knokke 498, Heist 467, Ramskapelle 336, Hoekke 142, Lapscheure 608; totaal 2925³³. Ook in 1798 en 1799 verrichtte Westkapelle vervoer voor het Franse leger, en logeerden soldaten in de herbergen, o.a. „la 2 compagnie du 1er bataillon de la 94½ brigade d'infanterie” onder het bevel van kapitein Schiesser. De gemeente verschaftte hen brandhout. In die periode was Jan Semein 'maire' van Westkapelle. Een post vermeldt een vergoeding aan „François Nijts, musicien de la commune dheyst, pour avoir joué la musique le jour de fete de voitures, gericquiseert synde van het canton van Westcap-

pelle om te spelen voor de minicipaelletyt”³⁴.

Nadat de geallieerden de Franse troepen uit de zuidelijke Nederlanden verdreven hadden, lieten ze in 1815 een overzicht van de bevolking opstellen. Westkapelle, dat niet langer de hoofdplaats van een kanton was, omvatte 672 personen boven 12 jaar, en 222 onder 12 jaar; samen 894. De kerkbedienaars : pastoor P. van Waesberghe; kapellaan Jan Demeester; koster Jozef Mestdagh; de administratie : sekretaris Wenceslas Claus; ontvanger Antoine Claus; Jean Bouillard en Incard Lyon, beide 'employé'; verder chirurgien Marcelin Corvelin uit Avekapelle, gehuwd met Colette Dumonseau, 'accoucheuse' uit Kaprijke.

Het aantal neringdoenden en ambachtslieden is veel geringer dan in de lijst van 1799, omdat verscheidene onder hen bij de arbeidersstand gerekend werden : molenaar Pieter Jonghbloet, gehuwd met Francisca Gheyle, weduwe Vanholm; molenaar Jan Lamote uit Oudenburg; de hoefsmeden L. Meysman en Pieter Westyn; de wagenmakers H. Despiegelaere en Pieter Dewilde; timmerman K. van Zandweghe; schoenmaker J. George; bakker Cesar Troffaes; de winkeliers Antonis Meysman en Filip Govaert; gareelmaker Konstant Mathys; de herbergiers Pieter Demaecker, Frans Vervaecke, Adrienne Vandenbrielle, Jan Laukens en Pieter Waerkelle. Verder waren er 91 'ouvrier', 137 'ouvrière', en 35 'domestique'.

We rangschikken de 41 personen, die als 'cultivateur' geboekt staan, in de alfabetische volgorde : Hendrik Beckers + 3 knechten; Jan Blanckaert; Pieter Bonte + 4 knechten; Konstant Booy + 5 knechten; Pieter Bulcke + 3 knechten; Kornelis Callemijn; Jakob Constandt + 5 knechten; Jan Demaecker; Pieter Demey; Jakob Deroo; Jan Devos + 3 knechten; Frans Dewispelaere + 3 knechten; Jan Dezutter + 3 knechten + herder Frederik van Leer uit

Helden³⁵; Jakob Dixx + 4 knechten; Jakob Gauweloose; Felix Hinjon; Jakob Hinjon; Jozef Hinjon; Bernard Kerkhof + 1 knecht + herder Jan Beelen uit Helden; Augustijn Lateste; Jan Lateste; Pieter Lateste; Jakob Mareydt; Jan Mengé; Pieter Persyn; Jan Pintelon; Jan Provoost; Martha Rooms; Lodewijk Rotsaert + 4 knechten; Ferdinand Smissaert + 3 knechten; Pieter Timmerman; Jakob Tytgat; Jakob Vanbesien; Pieter Vandamme + 3 knechten; Karel Vandenbrielle + 5 knechten; Pieter van Halsinghe; Filip Vanlooche; Andries Verlinde; Pieter Verlinde + 3 knechten; Lenaart Verschoore; Sebastiaan Vervaeke³⁶.

We beschikken over de notulen van de gemeenteraad vanaf april 1826. Toen was Pieter Vermeire burgemeester, J. Constant en J. Vanbesien assessoren; L. Verschoore, F. Hinjon, J. Deroo en Jan Voskamp schepenen. Frans Frankin was op 23 maart 1826 benoemd tot gemeentesekretaris met „dispensatie van inwoning”. Veldwachter Jakob Neyts, die sedert 1812 zijn dienst vervulde, werd in 1827 opgevolgd door Jan Vandesteene, „gewezen militaire en marechaussée”.

Op 15 oktober 1827 schreef de Distriktskommissaris dat de Koning wenste na te gaan „of het niet wenschelijk ware deze gemeente met degene van Knocke te vereenigen”. De gemeenteraad antwoordde dat haar grondgebied 2.171 ha omvatte, en groot genoeg was om haar eigen onkosten te dekken; dat de slechte wegen, gedurende meer dan de helft van het jaar, het contact „ten deele onmogelijk” maakten; dat „de bewaking, zoo voor het stranden der schepen als anderszins, eene bijzondere zorg” vroeg; „dat de gemeente Knocke zeer vele onvermogene ingezetenen en armen heeft”; dat de Provincie reeds op 27 januari 1818 een fuzievoorstel gedaan had, dat „door den toenmaligen raad municipaal alhier, afgekeurd is

beantwoord". Ook de tweede aanval op de zelfstandigheid van Westkapelle werd afgeslagen³⁷.

In de noordoosthoek van de gemeente was de grenslijn niet overal duidelijk. Die toestand kon aanleiding geven tot betwistingen. Op 18 april 1829 werd, in de aanwezigheid van de burgemeesters, de grens tussen Westkapelle en Knokke precies vastgelegd. Men trok de scheidingslijn, die in het midden van de Sluisvliet van de Hazegrassluis, lag noordoostwaarts over de Grote Plaat tot P 364 op de Rijksgrens. Anderzijds liep de grens midden door de Hazegrassluis en in de Izabellavaart zuidwestwaarts tot een gracht in de Platerie, en volgde verder de ader langs het Goeverneursstuk, en de dijkgracht van de Graafjansdijk tot de hoeve Wit Huis³⁸.

Vanaf die hoeve tot de Butspolder bestond de grens uit de dijkgracht van de Vagevierspolder, die tegelijk de scheiding tussen de watering Volkaartsgote en Greveninge vormde, want de dijk behoorde bij het Nieuwland. De gemeentegrens volgde verder de dijkgracht van de Butspolder tot de Groene Weg, liep langs de westzijde van deze weg tot de dijk van de Hoge Polder, en langs die dijk en een gracht tot de Izabellavaart³⁹. De boven beschreven lijn staat op de kadasterkaart van Popp, en is pas door de fusie van 1 januari 1971 afgeschaft.

4. Ramskapelle in de eerste helft van de 19de eeuw

Toen de Franse administratie op gang kwam, werd Filip Bulcke, de hoofdman van Ramskapelle, aangesteld tot „agent municipal de la commune de Ramscappelle". Uit de Franse periode zijn geen gemeenterekeningen bewaard, wel de telling van 8 januari 1797. Adriaan Ghelins was pastoor, Frans Moens koster, en Jan Vanneste veldwachter. De middenstanders :

molenaar Jan Soetaert, smid Pieter Delariviere, wagenmaker Frans Lefever, timmerman Jan Serpieters, metser Maarten Truwe, schoenmaker Frans Strubbe, kleermaker Frans Boudin, winkelier Pieter Dhont. Er waren 13 boeren en 35 werklieden. De gemeente bevatte 156 personen ouder dan 12 jaar⁴⁰.

In 1815 telde Ramskapelle 340 inwoners, nl. 241 ouder dan, en 99 jonger dan 12 jaar. Joos Vanpoucke was pastoor, Jakob Maertens koster, Bernard Vanghelder veldwachter. De middenstanders : idem molenaar, wagenmaker, timmerman, metser; smid Jan Vandenbroucke, gehuwd met weduwe Delariviere; kleermaker Patrice Seys; herbergier Antonis Beuselinck; geen andere beroepen vermeld. Verder 36 personen genoteerd als 'ouvrier', 41 als 'ouvrière', en 35 als 'domestique'. De 15 boeren waren : Jan Baeteman; Frans Beyne; Jozef Bulcke; Jakob Claeys + 4 knechten; Frans Debadts, Pieter Declerck; Pieter Despiegelaere; Jozef Grauwet; Kornelis Lissens + 4 knechten; Jozef Muys-hondt; Michiel Nachtegale + 4 knechten + herder Jakob Bonte uit Graethem⁴¹; Lenaart Vandegehuchte; Michiel Vandenbulcke; Frans Verheye + 4 knechten; Jan Vermeire + 4 knechten + herder Jakob Clensens uit Heur⁴².

Nadat het Koninkrijk der Nederlanden ingericht was, verliep „l'installation des conseillers de la commune de Ramscappelle" op 9 december 1819 in „la maison commune". De raad bestond uit burgemeester F. Debadts, schepenen J. Baeteman en F. Verheye, leden F. Lefever, K. Linssen, M. Vandenbulcke, J. Serpieters en P. Seys. Frans Franckin was sekretaris, maar werd in 1821 vervangen door Guido Inghels. De sekretaris beantwoordde in juni enkele vragen van de Distriktskommissaris : „dat den voortgang in het onderwys en den staat der primaire school deezer gemeente alhier niet voldoende wordt bevonden, aangezien

er geenen onderwyzer bestaande is”.

Uit een paar paragrafen van hoofdstuk 1 en 2 bleek reeds, dat er vóór 1800 steeds een of twee Ramskapellenaren als schipper werkten. De sekretaris meldde echter in augustus 1824 „dat er in hun gemeente geen scheppers of schuytenvoerders van binnenschepen of schuyten” woonden. De Distriktkommissaris spoorde de gemeente aan om het onderwijs te verbeteren. Het antwoord luidde dat schoolmeester Jakob Maertens, „alreede van hoge jaren zynde”, wel geen les meer gaf, maar dat zijn taak overgenomen was door Jan Lateste, „die in het gouvernementsschool te Brugge de nieuwe klankmethode geleerd heeft”.

Het gemeentebestuur zocht een eigen school in te richten. In juni 1825 verklaarde de kerkfabriek zich akkoord om een huis, bewoond door weduwe Judocus Vandenbrielle, voor 29 jaar in cijnspacht te geven, „ten einde aldaar een schoollokaal op te maken”. De gemeenteraad vanaf 1825: burgemeester F. Breyné; schepenen F. Verheye en Jozef Pintelon; leden J. Claeys, J. Muyshondt, K. Linsen en J. Vermeire; F. Franckin werd weer sekretaris. Nadat de Gemeenteschool A ingericht was, kon men in 1826 melden dat het onderwijs voldeed. Vanaf 1829 fungeerde J. Vermeire als burgemeester, en trad Jozef Bulcke in de raad.

Op 28 juni 1829 stelde de Distriktskommissaris voor dat Ramskapelle met Heist zou fuzioneren. De gemeente gebruikte ongeveer dezelfde argumenten als Westkapelle (par. 3), om het voorstel af te wijzen, o.a. dat Heist „zeer veel onvermogen en geringe menschen bezit”. Trouwens Ramskapelle had reeds op 27 januari 1818 de bewuste fusie afgekeurd⁴³.

Uit de tijd van de Omwenteling van 1830 vernemen we slechts een echo, nl. dat gemeente op 22 oktober de nachtwacht instelde. Overigens bleef het gemeentebestuur ongewijzigd.

Toen de Provincie op 12 oktober 1832 de gemeente aanraadde om aan „de arme en geringe volksklasse ... het spinnen van gaeren en weven van linwaet” aan te leren, wees Ramskapelle erop dat vlas moeilijk kon geteeld worden. Het Noordvrije had inderdaad met wateroverlast te kampen, omdat de Nederlanders sinds 1830 de waterafvoer belemmerden.

Het verslag over het jaar 1835 brengt allerlei gegevens: de pastoor ontvangt, naast zijn staatswedde, 300 fr uit „de gemeentekas”; de onderwijzer bewoont het schoolhuis gratis; de Staat betaalt hem 160 fr om de arme kinderen kosteloos te onderwijzen; de gemeente gunt hem 42 fr; ieder jaar komt een chirurgien om de kinderen te vaccineren. Verder vernemen we dat, zeker vanaf 1837, de dienstplichtige jongelingen van Ramskapelle zich naar „het gemeentehuis van Dudzele” moesten begeven om te loten⁴⁴.

Op 11 januari 1843 deelde de Gouverneur mede dat „den geprojecteerden vaerd van Zelzaete” door Ramskapelle zou lopen. Kort daarop begon het graafwerk. Het verslag van 22 september meldt dat „den vaerd van Zelzaete heeft eenige communicatien komen vernietigen; alleenelyk is eenen grooten weg blyven bestaen, alwaer eene brug opgerigt word”. Met de „tweede delving van den vaerd van Zelzate” werd het kanaal in de zomer van 1847 op zijn gewenste diepte gebracht.

Nadat J. Lateste naar Blankenberge vertrokken was, stelde de gemeente in 1840 Hippoliet Vansteene als zijn opvolger. Zijn wedde omvatte 200 fr vanwege de staat en de reeds bekende 42 fr. Vanvyve-Vandefackere volgde F. Franckin op als sekretaris. H. Vansteene werd in 1848 ook gemeenteontvanger. De aangroei van de schoolbevolking verplichtte het gemeentebestuur „het schoollokael te vergrooten”. De verbouwing was in 1849 „in volle werk van

uitvoering"⁴⁵. De „statistique landbouw van 1848" meldde : „daer zyn geen bosschen meer aenwezig"⁴⁶. Volgens de nota's in de ommelopers en de landmeterskaarten heeft Ramskapelle eerder weinig beboste percelen omvat.

In 1850 vroeg de watering Eiesluis-Reigaarsvliet aan de Provincie de toelating om „een toelagt te mogen heffen op hunne bestraete wegen". Men wilde een bareel stellen aan het begin van de Ramskapelsteeweg en een „ande kerke van Heyst". Ramskapelle protesteerde tegen deze opzet. Volgens het verslag van 16 oktober 1851 omvatte het onderwijsbudget de volgende posten : onderwijzerswedde 250 fr; gratis onderwijs 100 fr; cijnspacht 40,21 fr; schoolgerief 25 fr; verwarming 20 fr; prijzen 20 fr.

De Zelzaatse Vaart of Leopoldkanaal was gegraven om het water van de polders ten noorden en oosten van Brugge et Heist te lozen. De afwatering van de streek verliep reeds beter, omdat de watering in 1851 had „twee duykers doen plaetsen in den oostdijk vanden vaerd, de eene op het grondgebied van Oostkerke, en de tweede tegen aen de limiten van Heyst met Ramscappelle", d.w.z. op de punten waar het Oud Zwin en de Izabellavaart doorsneden waren. De bedoelde twee sluisjes waren niet in staat om de laaggelegene delen van Ramskapelle te ontwateren. De gemeente vroeg 'eenen duijker' meer, omdat „altdy by groote regens de wateren alhier blyven staen, en maer traegzaam hunne suatie al den Isabelle vaerd vinden". Dit sluisje kon ook „ten nutte wezen, om by groote droogten versch water uit gemelden vaerd te trekken, om in onse weiden het bestiael te voederen".

Jan Delariviere, die de Smisse B uitbaatte, wenste zijn bedrijf te verplaatsen. In september 1853 gaf de gemeente hem „de autorisatie om alhier, in de herberg genaemt St. Sebastiaan,

eene smisse opterigten onder de conditie, dat er niets aen het alliegnement van het bestaende gebouw word veranderd, dat de travaille geenen uitsprong mag maeken, en dat de vuurstede geplaes zy tegen den agtermuur van het peerdestal die voor de smisse zal worden gebruikt".

In 1854 kreeg Karel Begein de vergunning om „alhier eene steenbakkerie opterigten, voor zoo vele dat den oven gebrand worde op vijftig meters van den openbaren weg". Ondertussen was men reeds begonnen het Afleidingskanaal van de Leie te graven. Op 25 februari 1854 gaf de gemeente aan de aannemer de toelating „om alhier tijdelyk een stoomtuig te mogen plaetsen, die hij noodig heeft om de werken van eene verzekeringssluijs voor de nieuwe vaerd van Scheepdonck te kunnen uitvoeren".

In het najaar liet het Goevernement, van Brugge uit, dwars door de velden, een telegraaflijn aanleggen. Sommige palen stonden midden in de percelen of op de uitwegen. Ramskapelle protesteerde op 18 oktober bij de Goeverneur : „Ten gevolge der inrigting van den télégraphe naer de zeekust te Knocke, ondervind men dat de maniere op welke de staken voor dit werk geplaetst worden, groote hinder aen den landbouw en de liber communicatie op vele plaetsen zal toebrengen". Men vroeg dat „de télégrafique linie langst de dycken der vaerden zou worden geplaetst"⁴⁷.

Frans Provoost is begin 1855 burgemeester geworden. In de zomer brak te Ramskapelle de cholera uit. In een brief van 21 augustus meldde de gemeente dat de ziekte „is alhier aengebragt door eenen werkman steenhauwer, gebesigt aen het sas alhier, die gekomen is van omstreken Doornijk". Twee zusters van St. Vincentius a Paulo hebben de zieken verpleegd⁴⁸. De Staat schonk in 1855 1400 fr „om de kosten te helpen bestryden die de smetziekte de cholera gedeurende 1854 veroorzaekt heeft". De

gemeenteraad heeft die subsidie „aen het aermbestuur overgesteld”. Gemeenteontvanger Vanvyve werd door zijn zoon Jules opgevolgd.

Ramskapelle was nog steeds niet van de wateroverlast verlost. Op 10 juni 1858 drong de gemeente bij de Provincie aan, opdat het waterschap de reeds gevraagde duiker zou plaatsen, „ten einde het gemeente te bevryden van onophoudelyke overstromingen in natte seizoenen, en van schaersheid van water in geval van droogte, gelyk het zich thans styf doet gevoelen”. De brief wees erop „dat te vooren de waters van den noordkant van het gemeente hunne vryen uitloop hadden langst den Isabellen vaerd, die leid naer de Haezegrassluys⁴⁹; deze uitloozing is thans gansch opgeslykt, en in plaets van water van ons gemeente te trekken, komen de staende waters van Knocke en Westcappelle nog toegelopen”.

De onderwijzerswoning werd in 1858 ver groot. De gemeente betaalde 500 fr, de schoolmeester 250 fr, de Staat en de Provincie ca. 750 fr. Op 15 december vroeg de Goeverneur inlichtingen over het onderwijs. Men antwoordde dat „den ontvangst van het schoolgeld der vermogende kinderen by voortdoring door den onderwyser zelf zal gedaen worden; dat het minervalie of bedrag van het schoolgeld voor een vermogend kind ten minste op zes franken s'jaers word vastgesteld”. Nadat de Goeverneur op 25 juni 1859 verzocht had het lager onderwijs te verbeteren, besloot de gemeenteraad op 24 augustus „bij de onderwystakken door art. 6 der wet voorschreven by te voegen : de lyn-teekening, de beginselen der aerdryks en geschiedkunde, voorwat Belgie betreft”.

De leden van de Kerkfabriek stelden op 3 januari 1859 vast dat het kerkgebouw zich in een zeer slechte staat bevond : „de muren gansch tot verrotting overgaan; de dakingen in geheel niet meer kunnen herstelt worden; de kerk thans

te klein geworden is om de bevolking dezer gemeente te behouden”. De provinciale bouwmeester maakte een plan en een bestek om het gebouw te vernieuwen. De kosten werden be raamd op 18.233,98 fr. Het kerkbestuur zou 2/3 betalen, en verder een subsidie van de Staat en de Provincie vragen. Men verlangde „deze werken uitvoeren zelfs met het toekomstige zomergetyde”. Op 26 januari gaf de gemeenteraad de vergunning „om eene nieuwe kerk te mogen bouwen”⁵⁰.

Ramskapelle wenste niet langer een veldwachter te hebben, die ook Heist bediende. Het KB van 22 februari 1866 gaf aan de gemeente een eigen politiemann. Jan Vanhove uit Ramskapelle werd verkozen. Toen de Goeverneur op 4 december vroeg dat het avondonderwijs voor de volwassenen zou ingericht worden, verwierpen de gemeenteraadsleden dit voorstel : er is alleen landbouw; de bevolking is te beperkt; „het onderwys aen de minderjarige in de gemeenteschool met veel vrucht gegeven word, en dat de lessen er zeer wel gevolgd worden”.

Daarop zond de Goeverneur een bevelfchrift. Op 28 juni 1867 besloot de gemeente „eene avondschool interigten voor volwassene van het mannelyk geslagte”. Verder werden 150 fr bestemd voor de geplande „benaeming van eenen hulponderwyser voor de gemeenteschool die, door de onophoudende aengroeying der leerlingen, door den onderwyser alleen niet meer kan worden bestiert”. Het verslag van 27 september meldt : „Louis Vansteene, gediplomeerden leerling der noormale school van Thourout bekomt alle de stemmen”. De gemeente aanvaardde „het inwendig reglement” voor de avondschool, dat door de Goeverneur toegestuurd was.

Op 19 maart 1868 besprak de gemeenteraad gebrekkige afwatering van de dorpskom. „De verleeging der kalsyde en de aflossing der waeteren” werd geraamd op 5.500 fr. Ramskapelle

opperde geen bezwaar tegen het verzoek, dat Westkapelle tot de Arrondissementskommissaris gericht had, nl. om „twee jaarlyksche martdagen in gezegd gemeente te mogen inrigten voor paarden, hoornvee, schaepen, zwyns, konynen enz., als ook voor landbouwwerktuigen; markten welk voor desen plaats hadden op den 15 april en 19 july”⁵¹.

5. Twee jaarmarkten te Westkapelle

Tengevolge van de Omwenteling van 1830 lag de grensgemeente Westkapelle weer volop in de gevechtszone. Het Voorlopig Bewind legerde overal grenswachten. Van november 1830 tot november 1832 lagen soldaten in de leerwerkschool te Westkapelle⁵². De Nederlandse troepen vielen op 5 augustus 1832 de sektor Westkapelle-Knokke binnen. Ze werden de volgende dag teruggedreven door de uit Brugge ter hulp gesnelde eenheden. Daarna richtte men een versterkte linie op. Bij de Nachtegaal en de Schapenbrug B werden verschansingen gebouwd⁵³.

Op 1 januari 1832 verzocht de Distriktskommissaris Westkapelle om de „voeding der alhier reeds, en noch te cantonneeren militairen”. Men antwoordde dat de gemeente reeds 15 maanden met „militaire logementen” belast was. Op 12 mei stelde „den heer kolonel kommandant der troepen op de linie” voor, om „alle de in de gemeente gecantonneerde militairen in het dorp, tegen betaeling van vyf cents per dag voor ieder man, in schueren te kaserteren”. Westkapelle ging akkoord.

Van mei 1832 tot oktober 1836 ontbreken de notulen. De gemeenteraad in 1836: burgemeester Napoleon Van Rollegem; schepenen J. Lateste en Andries Vandenbroucke; leden Bernard Dhont, Jakob Vanhoute, Jan Dhont, Jozef Bulcke, Frans Mengé en Jan Slabbinck.

Hoewel vanaf 1834 alleen de post Schapenbrug bezet was, had Westkapelle nog last van „militaire logementen”. De gemeente vroeg „dat alle de militairen in de casernen van het fort Hazegras zullen geplaatst worden”. De militaire aktiviteit eindigde in 1839.

Het Brugse dagblad 'Standaerd van Vlaenderen' meldde op 30 juni 1837: „Men verneemt uyt Westcappelle, dat de dryjaersche koningschieting met de handboog, welke nu aldaer neghen jaeren onderbleven was, op nieuws plaats heeft gehad op zondag en maendag 18 sten en 19sten dezer. Deze schieting heeft de meeste vreugd veroorzaekt, vermits sedert jaeren zulks geene plaets meer had in de parochien aen de noordzyde der stad Brugge. Des avonds werd er ter dier gelegenheyd een vuurwerk aansteeken, 't welk in die omstreken nog niet gepleegd was”. Het bovenstaande bericht is spijtig genoeg het enige, dat ons iets mededeelt aangaande de schuttersgilde in de bewuste periode.

De Arrondissementskommissaris meldde in juli 1840 dat „de dammen gemakt over den vaerd van Brugge naer Sluys in het kort zullen worden afgebrooken”, en dat „Houcke verlangd om eene brug te bekoomen op de plaets alwaer tegenwoordig eenen dam bestaet”. De gemeenteraad betoonde geen belangstelling. Nadat Westkapelle reeds in oktober 1840 vernomen had, dat men „eene brigade gendarmen binnen dees gemeente” zou vestigen, ontmoeten we op 15 juli 1844 de eerste schouwing van de „objets de casernement”. De burgemeester en „Ferdinand Claerhoudt, commandant de la gendarmerie stationnée dans la susdite commune de Westcappelle”, zagen dat de rijks-wachtkazerne in orde was. Daar verbleven vier manschappen⁵⁴.

Aanvankelijk werden de gemeenten ten noordoosten van Brugge bediend door het postbureel van de genoemde stad. Op 1 april 1860

opende het Ministerie een bureel te Westkapelle. Voortaan behoorden Ramskapelle, Heist, Knokke, Hoeke en Lapscheure bij het postkantoon Westkapelle⁵⁴.

Van maart 1848 tot december 1862 ontbreken de notulen. Maar GAW, nr 865.1, verschaft ons inlichtingen over „la construction d'un chemin vicinal de grande communication, reliant entr'elles ces deux localités (nl. Knokke en Westkapelle) avec embranchement vers les hameaux dits Hazegras et het Kalf". Het KB van 10 mei 1859 gaf de vergunning om de nodige terreinen te onteigenen. In januari 1863 bestond de gemeenteraad uit: burgemeester N. Van Rollegem, schepenen A. Vandenbroucke en Lodewijk Mestdagh, leden J. Voskamp, Frans Mareyt, Pieter Devriendt, Jan Gouweloose, Filip Pypers en Jozef Deleyn. Dezen verkozen Juliaan Lagravière als hun sekretaris.

Terwijl de steenweg van Westkapelle naar Knokke gebouwd werd, trachtte Knokke ernaar om de Hazegrasstraat opnieuw met kasseien te beleggen. Men raamde de kosten op 45.000 fr. De Staat en de Provincie beloofden elk een derde; de Generaliteit van de Hazegras, de Nieuwe Hazegraspolder, de gemeenten Knokke en Westkapelle betaalden elk een bijdrage. Met die sommen werd de Hazegrasstraat omstreeks 1870 nogmaals gekasseid⁵⁵. Anderzijds kostte de Knokse Steenweg, die in 1864 afgewerkt werd, in het geheel 90.132 fr.

In de vergadering van 22 november 1865 vonden de raadsleden het volgende hoogstnoodig: „de daarstelling van twee openbare waterpompen voorzien en gespijsd, de eene door eenen regenbak die de waters van de dakingen der kerk zou ontvangen... den regenbak die een tweevoudig doel zal hebben: het kerkhof gezond te maken, en water te verschaffen om te drinken en te wasschen aan de talrijke huishoudens der dorpsplaats". In november 1866

besloot Westkapelle om, door de Dienst der Wegen, een bestek te laten maken „voor het kalseiden der voetpaden en het leggen van riolen in de dorpsstraten".

Het KB van 31 december schonk 1944 fr voor „het plaatsen van openbare pompen in het dorp, gespijsd de eene door eenen waterput, en de andere door eenen regenbak". Schepen L. Mestdagh vroeg om het dorp van een vier-tal lantaarns te voorzien, „omdat bij donker weder in de lange winteravonden het dorp in eene volkomen duisternis gedompeld is, hetgeen tot onheilen kan aanleiding geven, te meer daar een groote doorgang al hetzelfde geschiedt". Op de genoemde dag besloot de raad maatregelen te nemen „in de herbergen, waar men zich eenigen tijd overlevert aan nachtgeraas, geschreeuw en getier". Men zou optreden tegen hen, „die al te ontijdig, dat is na middernacht, des zondags in de herbergen bevonden zullen worden".

Nadat de Dorpsstraat gedeeltelijk van voetpaden en greppels voorzien was, plande de gemeente nog meer verbeteringen. In maart 1867 besloot men „eene pomp te plaatsen nabij de Moriaanstraat", en besprak men „de kassijding der huiskanten in de Moriaanstraat (nl. in het deel dat sedert 1817 gekasseid was), in de Gildestraat, alsook aan den ingang des Steenwegs naar Knocke; de daarstelling van twee algemeene vuilnisputten bestemd om de vuile waters der huishoudens van het dorp te ontvangen... aldus onze dorpsplaats verlossen van vuiligheden, slijk, benevens van de ongezonde en stinkende uitwasemingen, welke uit stilstaande waterpoelen opstijgen".

Het verslag van 5 april 1867 meldt: „de lantaarns, ten getalle van vijf, worden aangenomen om geplaatst te worden waar ze het Kollegie best oordeelen zal". In juni stelde de gemeente Jakob Vantorre als 'lantaarnoppasser', Frans Dupon als 'straatsveger', Pieter Vandecaveye als

'pompbewaker', maar verdaagde het volgende voorstel: „de plaatsing van eenen regenbak”, opdat „de regenwaters van de kerkdaken in den regenbak afgeleid worden”. In januari 1868 eiste aannemer Devestel nog 7.451.33 fr „voor het leggen des Steenwegs van Westcappelle naar Knocke met zydetak naar het gehucht het Kalf”. Maar de gemeente meende dat ze genoeg betaald had voor de bouw van een kalsijde, die vooral op het verzoek van Knokke aangelegd was.

In de Dorpsstraat vertoonde het wegdek nog steeds grote gebreken. In februari 1868 werd berekend dat het 11.508 fr zou kosten „om de huiskanten vanden Staatssteenweg van Brugge op Sluis, te kassijden in voetpaden”. Dit werk was hoogst nodig „aangezien ons Dorp tegenwoordig voor het grootste deel van voetpaden onvoorzien is, terwijl de bestaande door hun slechte ongelijke ligging in brandsteen, schorren, enz. vele gevaren opleveren aan de voetgangers, en in tijde van regen overstromen van water”. Even later liet de Arrondissements-kommissaris weten dat men plannen maakte om de weg van Westkappelle, over Eienbroek en Koolkerke naar Brugge te kasseien.

De gemeenteraadsleden praatten op 29 december 1868 over het verzoek van vele inwoners om tweemaal 's jaars een markt te houden (zie par. 4). Ze kwamen tot de bevinding „dat in geheel het Noorden, buiten te Blankenberghe en te Moerkerke, er geene diergelijke markten bestaan”. Anderen vroegen om „een brandspuiterskorps in de gemeente tot stand te brengen”. Anderzijds zou de gemeente trachten „eenen overdekten put bestemd voor mest en straatvuilnis te maken 't einden de Moriaanstraat, nevens het land van den Heer Jooris”. In september uitten de Westkapellenaars hun ontevredenheid omdat Knokke overtollige kantstenen weghaalde langs de Knokkestraat „naar

hare dorpsplaats om, zoo wij verneemen, besteed te worden aan de kassijde naar het zeestrand”.

Het KB van 20 augustus 1869 stond toe dat Westkappelle een markt hield op 15 april en 19 juli. Men besloot „de eerste jaarmarkt te houden den 19n juli 1870”. De vergadering van 19 mei 1870 bereidde die dag voor: 280 fr prijzen voor het groot- en kleinvee; 550 fr voor de publiciteit en de afsluitingen; aankondigingen „in den Landsman, in het Burger-Welzijn, de Gazette van Brugge, in een blad van Eecloo en Sluis”, en op plakkatens. We vernemen het bestaan van twee verenigingen: een „aanvraag tot het houden eener feest, gedaan door de Handboog Maatschappij, en door de Bolders Maatschappij in deze Gemeente gevestigd”⁵⁶.

De rustverstoring kwam weer ter sprake. Op 19 mei 1871 beloofde de burgemeester „de schikkingen nopens het sluiten der herbergen strengelijk te doen uitvoeren, wijl des Zondags bijzonderlijk vele wanorders plaats hebben, die de rust der inwoners stooren ... de inwoners daarvan te verwittigen, en de Gendarmery bevelen te geven om de rustverstoorderij te beletten”. De Provincie opperde een plan om te Hoeke een brug te bouwen, en tussen Westkappelle en Lapscheure een steenweg te leggen. De raadsleden erkenden het groot voordeel van deze verbinding. Totnogtoe moest men de Damse Vaart oversteken „bij middel van eenen slechten bak, te Houcke aan den oever vastgemaakt ... de Gemeente Lapscheure bediend wordende door het Postkantoor, door de Gendarmeriebrigade, door den Rijksveearts, door den heelmester, enz. van Westcappelle”.

Het verslag van 14 december brengt een bericht van een andere aard: Westkappelle protesteerde bij de Gouverneur omdat sommige diensten brieven stuurden, die uitsluitend in het Frans gesteld waren. Twee maanden later stemde de gemeente 2000 fr om brandblusgerief te

kopen. Op 22 april 1872 besloot men eerst „een plan van lijnstelling van het dorp (te) doen opmaken”, voordat „de kassijding der huiskanten in de dorpstraten” zou aangepakt worden. In de bewuste periode bestond de gemeenteraad uit : burgemeester Frans Mareyt; schepenen Pieter Kerckhof en aannemer Jan Deckers; leden N. Van Rollegem, Jozef Serpieters, Jan Gouweloose, Lodewijk Vanden Broecke, Frans Verschoore en Emiel Cosyn. Evenals Ramskapelle, wenste Westkapelle niet dat „een vrede-rechtschap te Blankenberge” ingericht werd.

Schepenen Deckers en de gemeentesekretaris reisden in februari 1873 naar Gent om een 'brandbluschstelsel' te kopen. In november besloot men „het oude schoollokaal te beschikken tot bergplaats voor het brandspuiterstoestel”, Karel Dhondt, „oppasser der brandspuit”, mocht het oude schoolhuis „onvergeld bewonen”. Op 31 augustus besloot men „de manschappen der brandspuit bijeen te roepen, ten einde de oefeningen te doen hernemen, en alzoo het brandbluschstoestel te volledigen”. De pompiers kregen 0.20 tot 0.30 fr per oefening.

6. Het onderwijs te Westkapelle

Ook te Westkapelle werd in de Franse periode de Armendis omgevormd tot een 'Weldadigheids-Bureel'. Deze instelling was in 1826 akkoord om 159 g., die uit 'eene boomvenditie' voortkwamen, te besteden voor „den aankoop van een schoollokaal van dees gemeente”. De gemeenteraad van 23 juni stelde vast : (koster) „Joseph Mestdagh, schoolonderwijzer deser gemeente, begeert te verkoopen aan dees gemeente een gedeelte van zijn huis, uitmakende eene woonste en een behoorlyk schoollokaal, alwaar hij tegenwoordig onderwyst, gelegen in het Dorp deser gemeente”. De verkoopprijs bedroeg 1400 g. De gemeenteraad van 30 maart 1830 deelt

mede dat de gemeente „zich over twee jaren een geheel nieuw schoollokaal in eigendom verschaft heeft, benevens de daarvoor benodigde schoolmeubelen”.

Tegelijkertijd bestond er een private meisjesschool⁵⁷, die totdantoe enige steun vanwege de gemeente genoten had. De raadsleden vonden op 19 juli 1831 „dat een jaerlyksche toeslag van f.25 voor een vrouwelyke schoolhoudster alhier niet langer kan worden toegestaen”, omdat „er reeds een van wegens de gemeente bezoldigde school aanwezig is”, die „beter geschikt is om onderwys aen de jeugd van beyde geslachten te geven”⁵⁸. Het algemeen verslag van oktober 1836 meldt dat de onderwijzer 85 fr van de gemeente ontving, en 212 fr van de Staat, „waervoor hij verplicht is de arme kinderen gratis te onderwyzen”, en dat de kinderen gratis gevaccineerd werden. Middelerwijl kon het lokaal met moeite het groeiend aantal leerlingen bevatten.

Vanaf 18 augustus 1842 gaf de Provincie een jaarwedde van 75 fr aan „Maria Nieuwmunster, schoolmeesteresse binnen dees gemeente”⁵⁹. Vermoedelijk gaat het hier om de in 1831 bedoelde onderwijzeres. Volgens de wet van 23 juli 1842 moesten de arme ouders hun kinderen laten inschrijven, opdat ze kosteloos onderwijs konden genieten⁶⁰. Vanaf 1843 betaalde Westkapelle 0.25 fr per maand voor elk arm kind, zowel in de gemeenteschool, als in de school van Maria van Nieuwmunster. In 1844 besloot de gemeente de oude school af te breken, en op dit perceel „een nieuw schoollokael met woonst voor eenen onderwyzer” te bouwen. Op 20 mei 1845 aanvaardde Jan Deckers het werk voor 3200 fr. J. Mestdagh werd in 1848 door zijn zoon Hendrik opgevolgd⁶¹.

Anna Serweytens, die reeds te Heist een meisjesschool gesticht had⁶², vestigde op het verzoek van pastoor Crevits ook te Westkapelle

een lagere school. Op 7 januari 1860 begonnen Sophia Van Iseghem en Barbara Reynaert, zusters van de Onbevleete Ontvangenis, een school te houden⁶³. De gemeenteraad besprak op 7 september 1863 het feit dat de Kosterie B, buiten weten van de gemeente, afgebroken was „om te verstrekken tot eene Meisjes-school, bediend door geestelyke dochters van Brugge, hier reeds gevestigd”. Uit de in 1845 herbouwde gemeenteschool, die ondertussen ruimte te kort kwam, gingen de meeste meisjes naar de vrije meisjesschool over.

In 1864 vernemen we dat de Armendis, in de noordwesthoek van het dorp, enkele huisjes bezat waar oudere, onbemiddelde mensen gratis mochten wonen. Verscheidene redenen zetten het bestuur aan om „het kwartier, het Armhuis geheeten, zynde vyf woonsten”, te verkoopen. De voornaamste argumenten luiden : „de openbare en byzondere gezondheid; de openbare zedelykheid; de belangen des gestichts zelve; de verfraeying des dorps”. Men oordeelde dat de verkoop 5000 fr zou opbrengen „ingezien zynen voordeeligen stand te midden het schoonste deel des dorps”, en „dat het Armbestuur een ander huis op zynen grond buiten het dorp zal kunnen bouwen”.

De meisjesschool van juffrouw Serweytens, „overste van een klooster te Brugge”, groeide vlug aan. De genoemde vroeg in april 1865 „om als gemeentelyke school te doen aannemen, de bijzondere school door haar opgericht en bediend door geestelyke dochters, welke in deze gemeente sedert eenige jaren reeds bestaat”. De gemeenteraad verklaarde zich tevreden over het aldaar verstrekte onderwijs, en meenden dat „het te wenschen ware, onder het opzicht van de scheiding der geslachten, dat de knechtjes alleen de Gemeentelyke School bijwonen, en de meisken allen in de bijzondere School het onderwijs genieten”.

De wedde van H. Mestdagh liep in 1864 op tot 400 fr. In november 1865 koos men Edward Sabot als nieuwe „hulponderwijzer by de lagere gemeentelyke school”, omdat zijn voorganger Jozef Dewilde naar Heist overgegaan was⁶⁴. De meisjesschool, bestuurd door Barbara Reynaert werd op 22 november aangenomen door de gemeente. Het KB van 1 september 1866 verplichtte Westkapelle „eene school voor de volwassene jongelingen” te openen, die „zal voor allen kosteloos zijn”. Op 26 april 1867 aanvaardde men „het reglement van inwendige orde voor de scholen der volwassenen”. De voornaamste artikelen : de scheiding der geslachten; onderwijs van 1 oktober tot 31 maart, op maandag tot vrijdag, van 18 tot 20 uur.

Na enkele besprekingen besloot de gemeente een perceel te kopen, en daar een school met een onderwijzerswoning te bouwen. In januari 1868 legde architect Buyck een plan en een bestek voor. De raadsleden maakten enkele opmerkingen : „de schoolzaal behoeft 200 leerlingen te kunnen bevatten; de afsluitingsmuren moeten de gansche brok gronds beslaan”. De Provincie gaf de vergunning om langs de Knokkestraat een perceel te kopen, dat 4500 fr kostte.

Nadat dokter Mestdagh in het voorjaar van 1868 ziek gevallen was, nam „Emiel Cosyn, dokter alhier gevestigd, de verzorging der arme zieken” op zich. „Zuster Jeannette Anthone, bijzondere onderwijzeres” vroeg in september een toelage „voor het onderwijs der arme meisken, die in het klooster de lessen volgen”. De gemeente schonk voortaan 300 fr, omdat „de zusters in het Gesticht sedert bijna zeven jaren onderwijs geven aan de meisken, waaronder thans 45 behoeftige meisken, die kosteloos onderwezen worden”. E. Sabot werd in februari 1871 opgevolgd door Konstant De Langhe, hulponderwijzer te Heist⁶⁵.

Na nog enige discussie aanvaardde de gemeente het plan van Buyck. Het bestek beliep : 21.101.67 fr voor de school met een woning; 2.030.42 fr voor de meubelen; de koop van het perceel met de akte 4.833.76 fr. Op 24 mei 1871 nodigde de burgemeester de raadsleden uit, om „met hem te willen overgaan tot het leggen van den eersten steen van het nieuwe schoollokaal, in het bijzijn van de heeren geestelijken, van de heeren onderwijzers, en van de leerlingen der knechtjes school”. Op 16 augustus liet de burgemeester horen „dat al de meiskens, en wel al de arme meiskens der Gemeente, de school van het Klooster, bestuurd door de Zusters, bijwonen”. De gemeente bevestigde de subsidie van 300 fr.

De raadsleden beslisten op 26 oktober dat vanaf 1 januari 1872 „de bediening van vroedvrouw der armen voortaan buurtelings een jaar zal worden toevertrouwd aan de beide vroedvrouwen der Gemeente, jouvrouwen Anna Westijn en Coleta Corveleyn”. Ze bestemden 1.50 fr „voor ieder arm kind tot aankoop van schoolbehoefden”. In de nieuwe gemeenteschool ontbrak nog enig gerief, nl. „zwarte borden; een kaart der Provincie; eene der Gemeente door Popp, met kadastralen legger”. Toen de Provincie geen toelage meer schonk, stemden 7 van de 9 raadsleden op 14 december 1871 de „afschaffing der volwassenen school”. Ze meenden „dat de jonge lieden van den buiten geen nut kunnen uit hebben, bovendien dat de zoons van landbouwers of dienstboden noodig zijn op de hofsteden om de beesten op te passen, dat de dagschool genoeg is om de kinders tot hun 14e jaar te onderwijzen”.

In november 1872 vroeg Barbara Reynaert, „bestuurster der vrije meisjesschool gevestigd in het Klooster alhier”, dat haar instelling „de plaats eener gemeente school voor meisjes” zou krijgen. Daarna werd de wedde van de twee on-

derwijzers samen tot 1050 fr verhoogd. De overheid gaf de toelating om het verzoek van zuster Reynaert in te willigen, want vanaf het najaar van 1873 betaalde de gemeente ook het kosteloos onderwijs 'in de aangenomene school'.

In februari 1874 besloten de raadsleden een deel van de oude gemeenteschool 'tot ziekenzaal' om te vormen. Ze werden daartoe aangezet wegens „het heerschen der pokziekte in 1874”. Het verslag van 26 januari 1875 meldt een uitgave van 526 fr voor „het herstel van het schoolhuis en de toeëigening der oude school tot voorloopige ziekenzaal”. De raad besloot verder „bij het schoolhuis, thans dienende voor ziekenzaal, toe te voegen eene pomp, eenen regenbak, eenen kokkeuken”. In het genoemde jaar werd Gustaaf Ketele geneesheer van de armen. De „onvermogenende kinders” van de aangenomene school kregen voortaan 600 fr.

H. Mestdagh deelde in april 1879 mede dat hij zijn kostersambt liet varen, omdat het Ministerie van Onderwijs verbood „het ambt van koster en onderwyzer te samen te bedienen”. Hij stierf korte tijd later. K. De Langhe volgde hem op, en Gustaaf Mestdagh, zoon van Hendrik, werd hulponderwijzer. We vernemen een echo van de toenmalige schoolstrijd. De raad van 24 oktober besprak „het leeren van de Catechismus, waaruit volgt dat de heer Pastoor, daartoe uitgenoodigd, geweigerd heeft dit onderwijs in de Gemeenteschool te geven, ten gevolge van welke weigering de onderwijzers daarmede gelast, dezen last aanvaard hebben”.

Op 23 juli 1880 stelde de Arrondissementskommissaris voor „eene gemeenteschool voor meisjes in te richten, met eene afdeeling tot bewaarschool”. De genoemde drong op 8 september aan om „de meisjes kosteloos het lager onderwijs te verschaffen”. Hij vroeg het bedrag van de wedde „der onderwijzers benoemd se-

dert het in voegen treden der wet van 1n juli 1879" te verhogen. G. Mestdagh ontving : 800 fr als wedde; 275 fr voor zijn kosteloos onderwijs; 125 fr als „aandeel schoolgelden"; 100 fr voor de „aanleering Catechismus".

Het reeds geciteerde conferentiewerk van L. De Langhe en L. Mesuere beschrijft de toestand als volgt : „Op het einde van 1879 begon de schooloorlog in de gemeente. De twee derden der huisvaders werden gedwongen hunne kinders uit de gemeenteschool te trekken en ze naar de kloosterschool te zenden, alwaar zij onderwijs genoten tot October 1880. Alsdan trokken zij in de nieuw gebouwde, zoogenoemde katholieke school, alwaar onderwijs gegeven werd door den koster die ook gediplomeerden onderwijzer was, en eenen jongeling die slechts een jaar de normaalschaal te Thourout gevolgd had. De kinderen ontvingen daar geen voldoende onderwijs, want er was bij de sluiting dier school in 1885, wanneer de kinderen naar de gemeenteschool terugkeerden geen enkele leerling, die in de gemeenteschool de klas kon volgen".

De Kommissaris vroeg de „bijvoeging van eenen leergang van volwassenen voor mans aan de Gemeente knechtjes-school". De gemeente antwoordde in oktober 1880 „dat vele ouders diergelijke inrichting tegenstrijdig zijn, omdat des tijds vele jongelingen in het volgen van dien leergang in de winteravonden de gelegenheid vonden om ter herberg te gaan, of om op straat gerucht of nachtgeraas te veroorzaken". De vergadering van 3 maart 1881 besliste dat „het lager onderwijs kosteloos zal worden gegeven aan al de kinders zonder onderscheid, die de Gemeente School bijwonen". Op 29 juli wees de burgemeester erop „dat de school door den heer Minister van Openbare Onderwijs, den 10n 1880 gemengd is verklaard, 't is te zeggen bestemd voor beide geslachten". Sedertdien be-

vond men dat „de gemeenteschool slechts een meisken telt". De post 200 fr „voor handwerk aan te leeren" had dus „geen reden van bestaan" meer.

Een bevel van de Minister verplichtte Westkapelle toch in 1881 een avondschool in te richten. Deze telde 39 volwassenen. De begroting moest 405 fr bedragen : 150 fr voor de hoofdonderwijzer; 125 fr voor de hulponderwijzer; 40 fr verwarming; 40 fr verlichting; 50 fr voor de „vorming en onderhoud der bibliotheek". Op 21 april 1882 werd de post „handwerk aan de meisjes" weer „verworpen, dewijl slechts een meisje de Gemeenteschool bijwoont". Het voorstel om de avondschool „als onnodig zijnde" af te schaffen, werd „eenpariglyk aanvaard". Het Ministerie liet echter niet toe dat dit onderwijs wegviel⁶⁶. G. Mestdagh is op 1 mei 1884 hoofdonderwijzer te Uitkerke geworden⁶⁷.

7. Een brandweerkorps te Westkapelle

Van verscheidene zijden werd druk uitgeoefend om de dorpskom gezond te maken. Schepen Deckers vroeg de „kassyding van eenige huis-kanten in het dorp en aan de school, het maken van riolen tot afloop der vuile waters en dempen van een vuilen greppel nabij de herberg van Jozef Seele". Na de pokziekte van 1874 gaf de Geneeskundige Kommissie enkele precieze aanbevelingen : „kassijding der voorplaets der Gemeentelijke knechtjesschool; bouwing eener riool aan het begin der Knocksche kassy met ontvangers voor de huiswaters; bekassijding van de voetpaden der dorpstraten; legging van grip-pen, riolen en ontvangers aan den ingang der dorpsplaats". Het bestek van de Kommissie der Wegen, gemaakt op 16 februari 1875, beliep 16.742 Fr.

Op 20 december kreeg het schepenkollege

de opdracht om „eene scheepslading van rond de 30.000 kassijden te koopen, de naburigheden der huizen Van Houtte en Pieter Deckers, benevens van het schoollokaal behoorlijk te herstellen”. Ook 'de kasseiding' van de Hoekestraat was dringend nodig. In april 1878 besprak de gemeente de begroting van de geplande steenweg Westkapelle-Hoeke, die 2060 m lang was. Westkapelle zou 1/3 van de beeraamde 12.170.99 Fr betalen, indien de watering een bijdrage leverde. Op 23 augustus besloot men : „de metselwerken aan te vangen tot verbetering van het voorplein aan het huis van Jozef Seele, en dat der wed. Michiel Dedeyne; eene betere aflossing der vuile waters te bewerken aan het huis van Augustyn Dobbelaere, door den steenweg in den gracht aan Antoon Bulcke; eenen waterput met pomp te plaatsen aan den ingang van het dorp nabij den molen Deckers”.

Op 9 december 1878 werd het volgende probleem afgehandeld. Bij de Provincie waren klachten binnengekomen „over het destijds voltrekken van huwelijken ter herberg St. Eloi, bewoond door heer Jacob Mareydt, ter oorzaak dat deze den Burgerstand houdt”. De inspecteur van de Archieven wees erop dat „de registers van den burgerstand en van de bevolking, alsook de kadastrale leggers en plans” bij de genoemde berustten, maar volgens de wet „in eene en dezelfde plaats, in het Gemeentehuis”, moesten liggen. De raadsleden besloten alleen het kaartenmateriaal bij Mareydt weg te halen, en „het Gemeentehuis behouden ter herberg bewoond door heer Jozef Van Damme, waar het tot hertoe was”.

In de zitting van 9 april 1879 wees burgemeester L. Verschoore „op den ongelukkigen toestand der waterloozing van het dorp, alwaar al de waterlopen afhingende van de watering Eyensluis en Grootreigaarsvliet, om zoo

te zeggen gedempt, opgeslykt en verwaarloosd zijn, waardoor de vuile waters niet meer weglopen, stilstaan en besmetting opleveren”. Bruggen en Wegen plande de bouw van „eene groote riool tot aflossing der waters van het dorp”. Toen de gemeenteontvanger begin mei 1879 stierf, daagden 3 kandidaten op : „Jozef stockx, postontvanger; Pieter Deckers, ondernemer; August De Meester, rijksveearts; alle 3 alhier wonende”. De laatstgenoemde werd verkozen.

In april 1880 werd 'het brandspuiterskorps' heringericht. 'Oppertoezichter' P. Deckers kreeg de opdracht om de „noodige toestellen, alswel 35 emmers in zeildoek” te kopen. In juni 1881 schreef „heer Naert, bouwkundige en raadslid te Heyst, dat eene Maatschappij zich komt te vormen met het doel het Staatsbestuur de aanvraag te doen der vergunning tot het voortleggen der spoorbaan, te Heyst bestaande, tot aan de Hollandsche Stad Sluis”. Westkapelle zou dit plan steunen. Een maand later stelde „den Reizigerskring te Brugge” voor : „verkrijging eener rechtstreeksche verbinding bij middel eener stoomtramlijn tusschen Brugge en Sluis, over de Gemeenten Damme, Oostkerke, Houcke, Lapscheure en Westcappelle”. Hier zag de gemeente geen 'stoffelijk voordeel’.

Leopold Vermeire volgde in 1881 veldwachter Jan Schotte op. Isidoor Devriendt verving vanaf 1882 gemeentesekretaris Lagravière. De veldwachter werd tevens de openbare 'publicateur'; zijn wedde steeg van 750 tot 800 Fr. Op 5 oktober 1882 klaagden verscheidene raadsleden over de „koude, vochtige zaal' waar ze moesten vergaderen. Ze meenden dat de gemeentelijke dokumenten beter zouden bewaard worden in de herberg St.-Elloi. Ze zouden de toelating vragen om te verhuizen.

De raad besprak op 13 november een plan van L. Bauwens, nl. „het leggen van eenen spoorweg van stoomtram tusschen de stad Brug-

ge en de gemeenten Dudzeele-Westcapelle-Knokke-Heyst en Holland". Westkapelle gaf een 'gunstig advies', maar stelde „dat de nu bestaande wegen dezer gemeente eene voldoende breedte moeten behouden". In oktober 1883 volgde Valentin Verhaeghe uit Sijsele de overleden gemeentesekretaris op. In het voorjaar van 1884 klaagden vele dorpsbewoners „dat den waterloop n° 61 (= Dorpbeek) gansch verwaarloosd is, dat de wateren er in blijven staan, bij regen de moeshoven onder water staan, 't geen eenen onaangename en voor de gezondheid allerschadelijksten geur verspreid".

In maart 1885 drongen L. Bauwens en Heist nogmaals aan op „het leggen van eenen landspoorweg welken, uitgaande van de Statie te Brugge langs Heyst, Breskens zou verbinden, en passeren langs de gemeenten Coolkerke, Dudzeele, Ramscappelle, Westcappelle en Knokke". Westkapelle aanvaardde het „gemelde spoor in princip". Het KB van 30 april benoemde Jan Deckers tot burgemeester, Frans Slabbinck en Jozef Vandamme tot schepen. In april 1886 besloot de gemeente het vervallen woonhuis van de vroegere gemeenteschool om te bouwen tot een veldwachterswoning. Leon Serreyn, „timmerman en wagenmaker" te Westkapelle, stelde een prijs van 2525.99 Fr, maar liet het werk over aan Pieter, zoon van Jan Deckers⁶⁸.

Op 18 juli werd de "Maatschappij van Toonkunde der gemeente Westcappelle" gesticht, met als doel „het oefenen der schoone toonkunde". Artikel 24 bepaalde dat de leden op het feest van St. Cecilia in stoet de mis gingen bijwonen⁶⁹. Daarna bekwam „de bestuurder der muziekmaatschappij", dat niet alleen Alois Serreyn, Louis Dobbelaere en schatbewaarder K. De Langhe, maar ook de gehele gemeenteraad in de 'commissie muziek' zetelde. Op 16 februari 1887 werd beslist dat „de brandspuit zal hersteld"

worden, en dat het muziekkorps jaarlijks 200 Fr kreeg : „de leden van dit korps zullen hiervoor den brandpompdienst verrichten".

Nadat de wet van 24 juni 1885 „de oprichting eener Nationale Maatschappij voor het leggen en exploiteren van buurtspoorwegen" bepaald had, werd in 1887 de studie van „den tramway van Heyst-Westcappelle" aangevat. Vanaf december kreeg de veldwachter 900 Fr, omdat er „vernamentlyk des winters byzonder toezicht vereischt wordt langsheen onze steenwegen, gezien het groot vervoer van suikerbieten en andere landbouwproducten". In januari 1888 werd gemeld „dat de lijn Brugge-Sluis-Heist, voor aanleg en exploitatie, een kapitaal zal vergen" van ca. 1.150.000 Fr. Westkapelle zou voor 57.150 Fr aandelen kopen. Het KB van 22 januari benoemde Frans Slabbinck tot burgemeester, Karel Muysen en Filip Vanbesien tot schepen⁷⁰.

In juli besloot de gemeente „tot het voltrekken der voetpaden langsheen de woningen vanaf het huis van d'heer Stockx", en in december „dat de lantaarn in de Gildestraat wederom moet branden". In maart 1889 verzocht Heist „om den Steenweg naar de herberg Belgie, voort te trekken op Westcappelle; zal voor een aanzienlijk deel in de kosten komen". In december verklaarde Heist zich bereid om de helft van de kosten te betalen in „den steenweg van Westcappelle naar den wyk Belgie". De onteigeningen zouden 9153,80 Fr kosten, en het werk 83.899.04 Fr. De steenweg Westkapelle-Lapscheure werd begroot op 194.279.39 Fr, 'de draaibrug' te Hoeke op 30.850.24 Fr, de onteigeningen op 25.299.20 Fr.

8. De tramlijn Brugge-Westkapelle-Knokke-Sluis

De boven vermelde spoorlijnen werden in 1889

gelegd. Op 20 maart 1890 eiste de Trammaatschappij interest, omdat Westkapelle zijn bijdrage te laat stortte. De gemeente antwoordde dat ze, volgens het akkoord, pas moest betalen „met 18 Maart 1890, dag op welken de lyn in gebruik is gesteld”. Vanaf die dag reed de tram die Brugge met Westkapelle verbond. Van Westkapelle uit liep, enerzijds een spoor naar Knokke en het treinstation te Heist, en anderzijds een lijn naar Sluis en Draaibrug. Daar sloot die aan bij de tramlijn Maldegem-Breskens, die sedert 9 mei 1887 werkte⁷¹.

Bepaalde zaken draaiden niet dadelijk goed gesmeerd. Op 2 mei sprak de gemeente over de klacht van sommige inwoners, die verklaarden „dat de eerste halte na deze der Schapenbrug maar plaats heeft op het dorp van St. Anna-ter-Muiden, dus Nederland, en dat aldus de ingezetenen dezer gemeente welke wonen tusschen de Schapenbrugge en de gemeente St. Anna verplicht zijn aan de eerstgenaamde halte afestygen, ten einge geene inkomrechten op het Hollandsch grondgebied te moeten betalen, voor de koopwaren welke zy zich verschaft hebben”. Men wenste „eene halte van den tramway te bekomen tusschen deze der Schapenbrug en St. Anna-ter-Muiden, op de scheiding van Belgen en Holland, doch op Belgisch grondgebied”.

De Trammaatschappij kreeg de toelating „om eenen téléfoon te plaatsen langs de ijzeren baan”. De gemeenteraad besprak op 29 mei 1890 „de inhuldigingsfeesten, welke alhier zullen gegeven worden op 5 juni aanstaande, dag der inhuldiging van den Stoomtram”. Op 26 september werd een tweede klacht voorgelegd, nl. „dat, door het staan van den tram voor de kerkhekens by het eindigen der kerkelijke diensten, aan de menschen veel onaangenaamheden worden toegebracht, omdat iedereen moet wachten tot dat den tram vertrokken is,

omdat er geen den minsten doorgang mogelijk is”.

De gemeente bepaalde op 26 september welke vergoedingen ze zou betalen aan Jakob Mareydt, voor het lokaal waar ze sedert enige tijd vergaderden: 125 Fr voor de „huur der zaal gebruikt voor raadzaal”; 150 Fr voor zijn werk bij „de volksoptelling”; 100 Fr voor „het opmaken der bevolkingsregisters”; 34.87 Fr voor „het nummeren der huizen”; 150 Fr voor de veeprijskampen. De raadsleden verklaarden op 28 november dat ze zich zouden verzetten tegen de pogingen „opdat ons postbureel verplaatst worde naer Knocke”, wat meer is, dat ze zouden trachten „een telegraafbureel te bekomen”. Op 9 maart 1891 bespraken ze het moeilijke verkeer op de hoek van de Gildestraat en „de Staatssteenweg welken, en wel voornamentlijk in het badsaisoen om zoo te zeggen zonder ophouden door de trams ingenomen en belemmerd wordt”⁷².

Nadat de tramlijn een jaar gewerkt had, waren de Westkapellenaren enigszins ontevreden over „de vertrekuren op de lyn Brugge-Sluis-Heyst”. Ingenieur Montens beantwoordde op 27 juli de klachten: „met den huidigen dienst kunnen de inwoners van Westcappelle” reizen naar Torhout, Roeselare, Izegem, Kortrijk of Brussel, „en er ten minste 5 uren verblijven zonder te moeten overnachten. De veemarkt van Brugge kunnen zij eveneens bijwonen, vermits deze officieel plaats heeft van 8 tot 11 uren. De late aankomst vanden post is zekerlyk eene leemte voor degene die bediend worden door het postbureel van Wescappelle”. Maar om de reizigers van Sluis tevreden te stellen, is de Maatschappij verplicht „den eersten trein van Fort Lapin te doen vertrekken vóór de aankomst van den post”⁷³.

De volgende dag bespraken de raadsleden de door de Trammaatschappij geplande „ver-

lenging van den ontwijkingsriggel van den buurtspoorweg binnen het dorp dezer gemeente". Ze protesteerden omdat „door de verlenging van het wisselspoor, er meer dan honderd meters lengte een dubbel spoor liggen zal, waardoor er op het uiteinde van 't dorp niet meer dan twee meters vrygelaten wordt terwyl de trams in beweging zijn." Ze wezen op het drukke verkeer „in het zomerseizoen", op het feit „dat de steenbakkerijen op het uiteinde van 't dorp gelegen eene groote beweging van vervoer van steenen langs gemelden weg verwekken, zonder rekening te houden der menigvuldige voermanswagens en andere voertuigen", o.a. de wagens van de boeren. Vooral de neringdoenden vreesden een nadeel voor hun bedrijf.

In oktober vernemen we dat er in de dorpskom een doeankantoor bestond. Westkapelle vroeg „dat den douanendienst, voor het aanschaffen der noodige stukken voor het vervoer van bestiaal en verkens naar de Schapenburg, niet zou verplaatst worden, maar in het dorp zou behouden worden". De tramlijn verwekte zoveel bedrijvigheid te Westkapelle, dat de gemeente in mei 1892 zich tot de Minister van Verkeer richtte : „Sedert het bestaan van den buurtspoorweg Brugge-Sluis-Heyst is de koophandel dezer gemeente, voornamentlyk bestaande in handel van vlas, beestiaal en andere landbouwproducten, op eene byzondere wijze toegenomen". Tengevolge daarvan voelde men de noodzaak om „eenen télégraafdienst in te richten, in onze zoo koophandeldrijvende en arbeidzame gemeente".

In december moest het politiereglement uitgebreid worden : „Het is verboden op den openbaren weg of tegen de huizen en andere gebouwen te wateren, vuiligheden of andere voorwerpen van welken aard ook te werpen door de vensters, welke op straat geven; hinderpalen

daartestellen welke den vryen omloop van den tramway kunnen belemmeren; aan den tramway, rytuigen, halm, koopwaren of welkdanige voorwerpen te laten berusten op plaatsen die den openbaren weg belemmeren. De politie-uur of tyd van vertrek uit de herbergen of drankplaatsen is bepaald om elf ure van den avond, zoo in den winter als in den zomer, onder voorbehoud nochtans dat de officier van politie, in zekere omstandigheden, de politieuur mag vroegen of verlaten".

Op 23 mei 1893 behandelde de raad het „Festival voor Harmonie-, Fanfare- en Koorzangmaatschappijen uitgeschreven door het gemeentebestuur ter gelegenheid der inhuldiging van den nieuwen steenweg van Westcappelle-Houcke-Lapscheure, op Zondag 18 juni 1893". Zie hier het programma : „'s namiddags vorming van den Stoet om 3 ure aan de herberg den Palingpot langs den nieuwen steenweg". Op de kiosk A verschenen achtereenvolgens : de fanfare van Westkapelle, van Hoogledede, van Heist, van Moerkerke, en het koor van Dudzele; op de kiosk B, de fanfare van Middelburg, van Aardenburg, van Sluis, van Dudzele, en het koor van Moerkerke. Om 17 uur weerklonken kanoonschoten, en om 21.30 u stak Th. Van Raepenbusch een vuurwerk af.

Op 9 november 1893 verbood de gemeenteraad „het opslagen van tenten, zoo door ingezetenen of door reizende muzikanten"; men zou „geene taksen op de danszalen leggen, en iedereen danspartijen laten houden", op voorwaarde dat de herbergier een vergunning aanvraag. Op 12 juli 1894 werden de „aanvraag Stockx : maken eener riool", en het voorstel om een 'nieuw kerkhof' aan te leggen, uitgesteld. In mei 1895 is Désiré Wallaey's burgemeester geworden⁷⁴.

In januari 1896 vroegen „verscheide personen uit de Liefhebberstraat, aldaar eenen kas-

seiweg te bekomen". De Arrondissementskommissaris en de raadsleden begaven zich op 14 april naar het westeinde van de Moriaanstraat om het tracé van de Heistse Steenweg te bepalen. Ze verkozen „de richting van aan de herberg het Wit Peerd, einde der Moriaanstraat, recht door het land naar den boomgaard van d'heer Séb. Nachtegale", d.w.z. het huidige tracé.

In mei achtten de raadsleden de tijd gekomen om het oude kerkhof af te schaffen. Dit laatste bevond zich „in den omtrek van verscheide waterputten, welker water voor de keuken moet benuttigd worden". De bouwvallige omheiningmuur verhinderde de verbreding van de steenweg. De begrafenissen werden zeer gehinderd door het tramverkeer. Het kerkhof was te klein geworden, en „den gestadigen aangroei der bevolking en vernamentlyk in het ouderlingen gesticht, alwaar alleen jaarlyksch gemiddeld een vyf-en-twintigtal sterfgevallen plaats hebben, een groot bezwaar genoeg is om tot de verplaatsing te besluiten". De gemeente kocht tegen 4000 Fr 59 aren (E 276A) van de eigenom van Jooris uit Assebroek. Reeds op 29 september stelde de raad een reglement aangaande het begraven op het nieuw kerkhof.

De „Handboogmaatschappy Eendracht en Vrienden" kreeg 50 Fr om op 26 januari 1897 elf leden te vieren, die 25 jaar onafgebroken lid waren. De gemeente besloot de materialen van de oude kerkhofmuur te verkopen, en bereikte in juli een akkoord met de pastoor : „dat de kosten van den Calvarieberg ten laste zyn van den Heer pastoor", maar dat de gemeente „het groot kruisbeeld" zou bekostigen⁷⁵.

In november 1897 vroeg de gemeente nogmaals om „een telegraafbureel te mogen ingericht zien". De bedoelde dienst zou nuttig zijn voor de geneesheer, de veearts, de groeiende handel, en „de alhier gevestigde brigade gen-

darmerie te peerd, onder andere in geval van smokhandel, bovenal den nadeeligen smokhandel van vee, die op zoo groote schaal gedaan wordt". Men wees op „het reeds bestaan van een postbureel, dat door eenen staatsbediende waargenomen wordt, en dat de palen en draden voor den téléphondienst, aan het Bestuur van den buurtspoorweg voorbehouden, ook ten dien einde zouden kunnen benuttigd worden". De RTT antwoordde zoals in 1892 : „de inrichting van den telegraafdienst ter post-ontervangery" zal onkosten meebrengen, die te groot zijn in verhouding tot het verwachte gering aantal telegrammen"⁷⁶.

Op 22 maart 1898 verliep de openbare aanbesteding voor „het leggen der kalsyde van Westcappelle naar Heyst (2de sektion)". Debusschere-Vandeborre uit Roeselare aanvaardde het werk voor 92.197 Fr. In augustus besloot de gemeente „het oude schoollokaal" tot een raadzaal om te bouwen. Nadat deze karwei af was, stemde de raad 1000 Fr „voor het opmaken en stofferen der nieuwe raadzaal", 100 Fr „voor den concierge van het nieuw raadhuis", 50 Fr voor de grafmaker, en 700 Fr voor Edmond Thiel, de nieuwe veldwachter. In september kreeg de schuttersvereniging 75 Fr om „eene vuurvogelschieting" te geven. Maar in augustus 1898 kon de raad „het inrichten van wielryders wedrennen" niet goedkeuren, „overwegende dat dergelyke wedrennen het grootste gevaar opleveren, niet alleen voor de wielryders welke aan den wedstryd geen deel nemen, maar ook nog voor de voetgangers".

De vlugge aangroei van de herbergen verplichtte Westcappelle in juli 1899 „maatregelen te nemen tegen het bouwen van woonhuizen, en het oprichten van drinkhuizen welke, door hunnen bekrompen kubieken inhoud en hunne voorwaarden van bouwing, hinderlyk zyn voor de gezondheid". Men eiste een minimum op-

pervlakte van 40 m², en 3 m hoogte „van den grondvloer tot aan de kroonlyst”. Het werd „verboden nieuwe herbergen of drinkhuizen te openen, als de plaats waar de toog zich bevindt, of drank geschonken wordt”, minder dan 25 m² groot, en minder dan 2,75 m hoog was. Er moest ook een woonkamer van 15 m², en „eenen koer of achterplaats” van 8 m² zijn.

9. Het ontspanningsleven te Westkapelle

Vele neringdoenden wezen erop dat het moeilijk viel om hun bedrijf om 23 u. te sluiten, omdat „in den zomer trams proppens van volk na elf ure aankomen; trouwfeesten, vergaderingen van maatschappijen, billardprijskampen enz. allen feesten zyn, moeilyk om elf ure sluiten, en onderhevig zyn aan uitzonderingen, welke afhangen van de willekeurigheid van den Burgemeester”. De gemeenteraad stelde op 23 mei 1901 dat „het uur van vertrek uit de herbergen is bepaald op middernacht, zoo des winters als des zomers”. Tegelyk vond men de aanleg van „een rijweg voor de wielrijders en voetgangers” langs de steenwegen onnodig.

In het najaar besloot de raad „nog twee nieuwe lanteerns” te plaatsen, nl. „eenen aan het schoolgebouw, en eenen aan de splitsing der kalsyden naar Oostkerke en Dudzeele”. In januari 1902 stelde men vast dat 'de concierge' uit het Gemeentehuis vertrokken was. Het onbewoonde huis zou opgeknapt worden, en „door den veldwachter betrokken”. De raadsleden vernamen „dat het voor vreemdelingen tegenwoordig zeer moeilyk valt het Gemeentehuis te vinden”. Ze bevalen „dat er boven het ingangspoortje in groote letteren Gemeentehuis zal geschilderd worden”. In juni kwamen ze tot de bevinding „dat onze gemeentekermis dit jaar samenvalt met die der gemeente Knocke, en dat er in lest genaamde gemeente gemeenlyk

vele feestelykheden plaats hebben, welke altyd vele bezoekers aantrekken”. Westkapelle liet zijn kermis een week vroeger beginnen, nl. op 13 juli.

Het plan van de rooilijn van de Dorpsstraat werd in het najaar voorgelegd. De Westkapellenaars zagen toen „dat het grootste deel der huizen onzer dorpplaats, ingevolge het ontworpen plan, merkelyk binnen het alignement geplaatst zyn, en gevolgentlyk tydens verbouwing merkelyk zouden moeten achteruit gebouwd worden”. Hoewel de Staat beloofde een vergoeding te zullen schenken, kon de gemeente het ontwerp slechts gedeeltelyk aanvaarden. De gemeente gaf in december 50 Fr aan de „Maatschappy van onderlingen bijstand St. Nikolaas”.

'De muziekmaatschappy' vroeg in juli 1903 steungeld om een feest te houden ter gelegenheid van „het meer dan dertigjarig bestuur van hunnen geëerden overste M. Th. Vanraepenbusch”. In 1904 werd Kamiel Braet burgemeester, H. Ketele en P. Kerckhof schepen. Op 8 maart deed „Désiré Wallays, steenbakker in deze gemeente”, een aanvraag om „eene steenbakkery te mogen stichten” op A 140A (150 m ten zuidwesten van Driewege). Op dezelfde dag besloot de gemeenteraad tot „het doen kuischen van den vuilnisput, en den vryen waterloop verzekeren langsheen de woningen der heeren Pastoor en onderpastoor; de kuisching te bevelen, voor elk wie het aangaat, der grip-pen voor de waterafleiding in het dorp en de straten der dorpplaats, in stede van den zaterdag voornoen, dezelve nanoens te doen zuiveren”.

Op 24 maart werd bepaald dat de jaarlijkse stierenkeuring „in de Gildestraat” zou gebeuren, „en het noenmaal zal gegeven worden by den Heer Jozef Vandamme”. De gemeente betrachtte verder de nethheid van de dorpskom : „een nieuw deksel zal gelegd worden over den

vuilput aan het huis van den veldwachter, en de buyse sal vermaakt worden aan de perse". Men besloot „den waterloop te doen delven naar 't Klooster" (= Kerkader). Op 6 september werd beslist: „maandag aanstaande, wезende Schapenbruggekermis, zullen de medaliën aan het muziek overhandigd worden", en er werd „voor elke oude bestaande wykkermis eene som van Fr 25 toegestaan dienende om volksfeesten te geven, alsook aan den Haeije". Men vertrouwde „den oppas en onderhoud der openbare lanteerns" toe aan Pieter Dewispe-laere.

Het verslag van 20 maart 1905 meldt: „Men haalt schakels, ketens, vaandel toebehoord hebbende aan gilden te voorschijn. Men beslist dat een deel dier voorwerpen ten gemeentehuize zouden kunnen berustend zyn". Dit nieuws bereikte de leden van de Handboogmaatschappij. Dezen meenden dat de bedoelde voorwerpen aan hun vereniging toekwamen. Tengevolge daarvan lezen we op 19 juni: gezien „de aanvraag van het mansgilde, beslist de raad de eigendommen van 't oude gilde weder aan het heringerichte toe te vertrouwen; deze zullen nogtans ten gemeentehuize moeten berustend zyn"

De gemeente benoemde een paar nieuwe bedienden. Napoleon Degroote werd „cipier van het doortochthuis", met een wedde van 200 Fr; Pieter Goethals „kuischer der dorpsvuilputten", 30 Fr; op 14 september verkoos men K. De Langhe tot gemeentesekretaris⁷⁸. De Arrondissementsskommisaris schreef op 28 november dat de Moriaanstraat zich „in eenen erbarmelijk vuilen staat bevindt, vooral wat de zomerwegen van deze baan betreft; op zekere plaatsen hebben zich ware moerassen gevormd". Hij voegde eraan toe dat „den toegang tot het kerkhof bemoeilykt" werd, en dat „daar het gesticht voor ouderlingen zich zeer nabij bevindt; dat de toe-

gang tot eenen stoommolen bijna onmogelijk is"⁷⁹. De volgende dag besloot de gemeente „rebut van keien" te zoeken om „den zomerweg te kunnen kasseiden vóór den stoommolen van Jan Vanwynsberghe".

De raadsleden wijdden de vergadering van 18 december vooral aan „het rechtlynigingsplan aan den rechterkant der dorpsplaats". Ze meenden „dat eene rechte richting, van in 't begin der dorpsplaats tot aan de afsluiting van 't kerkhof, zoude noodig zyn voor den stoomtram, de automobielen en rijwielrijders, die van Brugge afkomen, van in 't midden der dorpsplaats te zien aangereden komen", dat een breedte van 15 m vereist was, en dat „aan den ingang van den steenweg van Knocke, op elken kant, eene afgeronden hoek van 2 m 50 zoude moeten bestaan". Op dezelfde dag schonk men 50 Fr aan „den Zwynenbond, ingericht onder de gemeenten Houcke, Oostkerke en Westcappelle". Tussendoor vernemen we dat er een lantaarn stond „recht over de Sacramentstraat", en een „aan 't Ouderlingenticht".

Op 19 maart 1906 bepaalde de gemeenteraad: „voor de stierenkeuring zullen de staken in 't midden der Gildestraat geplant worden, opdat de beestialen met den kop naar de pastoriј zouden staan, en alzoo een schooner uitzicht zouden hebben", en op 13 juni „voor de gemeentekermis de kiosk te doen plaatsen, en op al de dagen der kermis door het gemeentemuziek stukken op de kiosk te doen uitvoeren". We ontmoeten nog meer verenigingen. In juli kregen 'de Veloryders' 50 Fr om op 12 augustus „in de dorpsstraten eenen priјskamp te mogen uitschrijven voor velorijders, die de gewone volksspelen voor dit jaar zou kunnen vervangen". In juli kreeg de 'Handboogmaatschappij Eendracht en Vriendschap' 200 Fr, om het vijf-tigjarig lidmaatschap van P. Deckers te vieren „met eene luisterlijke vuurvogelschieting, fak-

keltocht door al de dorpsstraten, en concert op de gemeentekiosk".

Nadat de gemeente in juni tevergeefs gepoogd had om van „het Bestuur van den tramdienst te bekomen om den telefoon, in de tramstatie alhier ingericht, voor 't gebruik van het publiek te mogen doen dienen", besloot men in oktober de „verbinding der gemeente met het telefoonnet Heyst aan te vragen, en het telefoonstelsel te plaatsen in het Café de la Station, bewoond door Aloïs Serreyn". In het voorjaar van 1907 bereidden de verenigingen de kermisweek voor. Op 17 juni kreeg 'de Velo-club' een toelage voor „een wielrijdersfeest in de dorpplaats op Kermiszondag", en de 'Boldermaatschappij' 200 Fr om haar vijftigjarig bestaan te vieren. De gemeente besloot „een concert door het gemeentemuziek op de gemeentekiosk te doen geven op Kermiszondag en op Kermisdinsdag, telkens van 8 tot 9 ure 's avonds".

Westkapelle lette goed op zijn verbindingsmiddelen. In augustus vroeg men „dat het vertrek van den eersten tram uit Westcappelle dorp, voor geheel het winterseizoen zou vastgesteld worden op 6½ ure 's morgens in plaats van 5½ ure", en in oktober drong men aan „om eene betere gemeenschap met den telefoon te Heyst te bekomen". In juni 1908 besloot de gemeente het pompierskorps te laten inschrijven „bij de verzekerings- en pensioenkas van den West-Vlaamschen bond der pompierskorpsen". Daar het korps „slechts in de 3° klas zal gerangschikt worden", bedroeg de bijdrage per lid jaarlijks 18.50 Fr.

Daarna naderde weer de grote kermis. De raadsleden besloten „het theater op de gewone plaats te doen zetten; door het gemeentemuziek concerten te doen geven 's avonds vóór de kermis, op de kermiszondag na de Hoogmis, op kermiszondag 's avonds; andere feestelijkheden

zullen plaats hebben tijdens de verschillende wijkkermissen". Aangezien „vroeger het muziekkorps en het pompierskorps te samen maar eene maatschappij uitmaakten", kreeg de eerstgenoemde maatschappij voortaan een afzonderlijke toelage „om de processieën, de kermissen en de volksfeesten in onze gemeente op te luisteren". In juli besloot Westkapelle bij het Ministerie van Landbouw aan te dringen om „een quarantainestel aan de Schapenburg" te bouwen⁸⁰.

In augustus 1909 gaf de gemeente 200 Fr aan „eenige wielrijders uit de wyk Schapenburg", die „ter gelegenheid van Schapenburgkermis, op zondag 12 u September naast, velokoersen zullen inrichten". „Het pompierskorps, nu onafhankelijk van het muziekkorps", genoot een staatssteun van 1.000 Fr. In oktober voegde de gemeente 610 Fr daaraan toe. Louis Van Gheluwe ontving 300 Fr als „jaarwedde voor den klokkenist en het opwinden der horlogie"; Leopold Mallebrancke „luitenant by den branddienst", werd in december opgevolgd door „Jan Bossée, sergeant by 't pompierskorps".

In maart 1910 zag het er even naar uit dat Westkapelle bij het elektrische stroomnet zou kunnen aansluiten. De eigenaars van het Zoute, nl. Lippens en Piers de Raveschoot, deden „aanvragen om een elektrische courant te laten doorgaan over een paar akkers onzer gemeente, en in voorkomend geval die elektrische leiding te laten dienen voor het gebruik der gemeente zelf of van de inwoners der gemeente, voor de verlichting". De gemeente zou nagaan „hoeveel de onkosten wel zouden beloopt om de dorpplaats met electriek licht te verlichten". Maar Lippens schreef in mei „dat de overeenkomsten voor het daarstellen van electrieken stroom tusschen Zeebrugge en het Zoute (Knocke) over onze gemeente nog niet definitief

vastgesteld is". De kans om te „verlichten met electrisch licht" was verkeken.

Op 27 oktober bestemde de gemeente 1000 Fr voor de in 1911 geplande feesten, nl. „muziekfeesten ter gelegenheid van het 25 jarig bestaan der muziekmaatschappij", en „vaderlandse feesten ter gelegenheid van de overhandiging van het door Z.M. den Koning geschonken vaandel aan de Maatschappij Oud Wapenbroeders der gemeente".

10. De bejaardenzorg te Westkapelle

Op 11 december 1884 was de gemeenteraad verplicht om, op het vlak van het onderwijs, (zie par. 6) enkele ingrijpende maatregelen te nemen : „1. De Gemeente Lagere School voor Knechten en Meisjes bestuurd door den Heer De Langhe Constant blijft behouden, op voorwaarde dat zy ingericht zy ingevolge al de voorschriften en bepalingen der wet op het lager onderwijs van 20 September 1884. 2. Het programma van het, in de Gemeente lagere school, zal buiten de verplichtende leerstoffen, volgens de bewoordingen van het 1° paragraaf van art. 4 der wet, het onderwijs in den godsdienst en in de zedeleer van den katholyken eeredienst bevatten, en zal door den Heer Pastoor, of iemand van hem tot dit aangesteld, voor en na de schooluren gegeven worden. 3. De algemeene kosteloosheid van het onderwijs is afgeschaft. 4. Het door de vermogende leerlingen te betalen schoolgeld is bepaald : een frank voor de twee hogere, en vyf en zeventig centimen voor de twee lagere klassen, per hoofd en per maand. Het schoolgeld zal door den onderwyzer ontvangen worden".

Het schoolbudget voor 1885 bedroeg : „1. vaste jaarwedde 1200 Fr; 2. schadeloosstelling voor het kosteloos onderwijs, zes franks per hoofd en per jaar; 3. levering van schoolbehoef-

ten van voormelde leerlingen aan Fr 1.25 per hoofd en per jaar; 4. onderhoud der school, enz. 50 Fr; 5. verwarming 50 Fr". De gemeenteraad overwoog dat „sedert vele jaren in deze gemeente eene meisjesschool bestaat, bestuurd door religieuzen, welke school vóór het jaar 1879 als aangenomen school, door het bestuur toelagen heeft bekomen ... door een groot getal meisjes wordt bygewoond". Men besliste „dat de meisjesschool in deze Gemeente bestaande, en bestuurd door Mevr. Ampe als aangenomen meisjesschool door het bestuur wordt aanveerd".

De gemeente stemde het volgende budget voor die school : „1. vaste jaarwedde zes honderd francs"; de punten 1, 2 en 3 idem als hierboven. Tenslotte werd de avondschool afgeschaft. Maar het Ministerie liet dit niet gebeuren, zodat de gemeenteraad op 8 oktober 1885 besliste, „met eenparigheid van stemmen, dat er voor de maanden November, December, Januari en Februari eenen leergang voor volwasenen zal geopend worden in de Gemeenteschool". K. De Langhe zou dit onderwijs geven. De gemeente stemde een bijdrage voor de verwarming, de verlichting en de bibliotheek.

Omstreeks die tijd waren onregelmatigheden geslopen in de hulpverlening aan de armen. Reeds in 1884 besloot de Dis „aan de behoeftigen geen vleesch meer te geven, tenzy in buitengewone gevallen, zoals in ziekte". Bij de behandeling van de disrekening maakten de raadsleden op 4 september 1885 opmerkingen, nl. „dat de tarwe ten behoeve van het Bestuur (= Dis) uitsluitelijk door de armmeesters geleverd wordt, en dit aan pryzen boven de markt; dat de uitgaven voor vleesch behooren te verdwijnen; dat verscheide huisgezinnen, welke onderstand genieten, in pachthuizen wonen, en dat die gezinnen de leegstaande huizen zouden moeten betrekken, vooraleer nog onderstand te be-

komen”.

Op 20 november besliste de gemeente „dat de levering der koolen voor 't Armgesticht in openbare aanbesteding zou moeten geschieden”, en dat Bernard Kerckhof de nodige tarwe zou leveren, „het gansche jaar door aan zestien franken per tachtig kilos”. De „twee bekwame vroedvrouwen in deze gemeente” ontvingen geen jaarwedde meer, opdat de inwoners in hun keuze vrij zouden zijn. De gemeente betaalde 5 Fr „voor elke verlossing”. In de bewuste periode was het de gewoonte dat, na de jaarmis voor een vermogende overledene, een hoeveelheid brood aan de armen uitgedeeld werd. Het testament van Joanna Persyn bepaalde in 1886 : „½ hectoliter tarwe in brood gebakken”⁸¹.

Pastoor Delbecque zette zich in om een tehuis voor ouden van dagen in te richten, en de Armenhuizen te doen verdwijnen. Hij wilde de vrije school in de Moriaanstraat tot een ouderlingengesticht omvormen. Op 17 februari 1889 vroeg hij de steun van de Bisschop, „car je dois faire supprimer ce qu'on appelle ici les maisons des pauvres, habitations appartenant au bureau de bienfaisance, et occupées par les indigents qu'il secourt, sans retribution aucune. Il impute beaucoup que ces maisons disparaissent, vu qu'elles sont de vrais foyers d'immoralité”.

De kongregatie van de Onbevleete Ontvangenis beschikte niet over ziekenzusters, maar de zusters van de H. Vincentius a Paulo te Kortemark verklaarden zich bereid om de zieke ouderlingen van Westkapelle te verzorgen : „La Congrégation de l'Immaculée Conception n'a pas assez de sujets, et de plus les sœurs ne sont pas préparées au service de gardes-malades. D'autres congrégations, tant en ayant des ressources, ne pourraient m'offrir des conditions aussi favorables que la maison de Cortemarq.

En effet celle-ci serait disposée à fournir à ses frais tout le mobilier nécessaire, et à approprier les bâtiments existants au service de l'hospice”⁸².

De pastoor was echter verplicht om een ander lokaal voor zijn zondagschool te zoeken. De gemeenteraad besprak op 23 april zijn verzoek „om een deel van het oude schoollokaal (= Gemeenteschool A) te mogen gebruiken voor zondagschool, om reden dat het gebouw, 't welke hiertoe gediend heeft, eene andere beschikking heeft gekregen, en met eersten mei aanstaande zal dienen voor een gesticht voor ouderlingen”. De kerkfabriek zou de kosten betalen. Tegelijk meenden de raadsleden dat de Moriaanstraat moest verbeterd worden, „destemeer daer er met meimaand een gesticht van ouderlingen in de gewesene oude vrye school langs gemelden weg staande zal geopend worden”.

Op 29 augustus stelde de raad vast „dat er jaarlyksch geene of ten hoogste twee à drie meisjes zich in de gemeenteschool alhier aanbieden”. Men besloot : „de gemeenteschool in stede van gemengde school wordt enkelyk behouden voor de knechten, de aangenomene meisjesschool voor de meisjes”. In september werd hulponderwijzer Vandecaveye opgevolgd door Lodewijk Mesuere. Na een vermaning van de Arrondissementskommissaris stemde de raad op 18 juli 1890 : „de gemeenteschool wordt behouden als gemengde school, en is toegankelijk voor knechten en meisjes; de aangenome school is geopend voor de meisjes alleen”.

Een maand later stelden de raadsleden vast „dat de school voor volwassenen door geene of ten minste door een zeer gering getal leerlingen bygewoond wordt”. Ze besloten : „de school voor volwassenen dezer gemeente is afgeschafft”. Anderzijds verhoogden ze de wedde van K. De Langhe van 1200 tot 1300 Fr, en die van L.

Mesure van 800 tot 900 Fr. Op 23 juli 1893 vroeg de Gouverneur „de herinrichting van het teekenonderwys in de lagere gemeentescholen”. In de meisjesschool nam Mathilde Ampe ontslag als bestuurster. Ze werd opgevolgd door Alida Dewulf, en in maart 1894 door Celestina Desimpel. In het genoemde jaar immers ging de vrije meisjesschool naar de zusters van Kortemark over⁸³. Deze school kreeg een toelage van 1000 Fr voor het onderwijs en het schoolgerief van de arme kinderen. Er waren vier klassen.

Nadat de gemeenteraad reeds op 1 oktober 1891 verklaard had „dat om vele redens de armhuizen, welke zich nu in het Center van het dorp bevinden, veel beter in den buiten zouden bestaan”, besloot de Dis in december 1894 „de nu bestaande armhuizen openbaarlyk te verkoopen, en nieuwe armhuizen in verschillende wyken der gemeente te bouwen”⁸⁴. Op 12 januari 1897 hechtte de gemeente haar goedkeuring aan „den verkoop der armhuizen aan Constant Vanzandweghe voor de som van frs 7.150”. De Dis besloot „twee tweewoonsten te bouwen, moettende dienen voor armhuizen”, nl. op E 483 en E 737. Casimir Dupon aanvaardde dit werk voor 2085 Fr.

Wegens de herhaalde aanvragen was Westkapelle in 1902 verplicht opnieuw een avondschool te openen. K. De Langhe kreeg 180 Fr voor dit onderwijs. De gemeenteraad nam op 22 december 1903 een vooruitstrevende maatregel: „het algemeen kosteloos onderwys, zoo voor de knechten in de gemeenteschool, als voor de meisjes in de aangenomene school”. K. De Langhe die in september 1905 tot gemeentesekretaris verkozen was, moest in januari 1906 op het verzoek van de kantonale inspekteur ontslag nemen „als hoofdonderwijzer bij de lagere gemeenteschool”.

Paul Ketele, onderwijzer te St.-Andries, werd

op 27 februari verkozen als nieuwe hoofdonderwijzer; zijn wedde bedroeg 1400 Fr. De genoemde ontving verder 330 Fr voor zijn avondonderwijs. In mei kreeg pastoor Lagace, „bestierder der Zondagschool”, de toelating om „die school in het lokaal der gemeenteschool te houden”⁸⁵. In september 1910 stemde de gemeenteraad nogmaals „de afschaffing der school voor volwassenen, omdat zij door een te klein getal leerlingen bijgewoond wordt”, en op 14 maart 1911 de bouw „eener overdekte speelplaats bij de gemeenteschool”. Een maand voordat de Eerste Wereldoorlog begon, zagen de raadsleden „dat onze gemeenteschool te hoog bevolkt is voor twee onderwijzers”. Als derde onderwijzer namen ze Jozef Bostoen uit Moerkerke in dienst”⁸⁶.

Tabel van de kinderen die, voor zover we de cijfers in de gemeenterekeningen aantreffen, in de lagere scholen van Westkapelle kosteloos onderwijs kregen.

<i>jaar</i>	<i>jongens</i>	<i>meisjes</i>	<i>totaal</i>
1843	31	16	47
1844			52
1845			48
1846			64
1847	40	28	68
1863	52	29	81
1864	63	24	87
1865	63	24	87
1866	61	32	93
1867	57	26	83
1868	60	21	81
1869	58	16	74
1870	56	12	68
1871	62	11	73
1872	65		65
1873	65	39	104

jaar	jongens	meisjes	totaal
1874	86	52	138
1875	88	54	142
1879	92		92
1880	46		46
1884	59	43	102
1885	84	58	142
1886	78	62	140
1887	78	57	135
1888	78	51	129
1889	82	44	126
1890	70	48	118
1891	70	57	127
1892	70	61	131
1893	72	75	147
1894	71	65	136
1895	76	58	134
1896	81	62	143
1897	69	60	129
1898	68	61	129
1899	70	62	132
1900	65	58	123
1901	65	62	127
1902	58	43	101
1903	48	58	106
1904	67	60	127
1905	62	59	121
1906	66	67	133
1907	59	63	122
1908	69	70	139
1909	75	71	146
1910	75	70	145
1911	68	77	145
1912	74	67	141
1913	65	56	121

11. De torenspits van Westkapelle is in 1908 heropgebouwd

Pastoor Deneve, die weigerde de eed van trouw aan de Franse Republiek te zweren, werd in april 1798 aangehouden, en daarop naar Frans Guyana gedeporteerd. De Franse overheid liet op 4 mei de kerk toezegelen. Men verkocht vele roerende en onroerende goederen van het kerkbestuur. De kerk ging weer open tengevolge van het Konkordaat van 1802. Pieter van Waesberghe was de nieuwe pastoor. Deze liet in 1806 het kerkgebouw reinigen en herschilderen. In 1808 kocht hij tegen 1200 g. een nieuwe kerkorgel bij J.B. van Peteghem⁸⁷. J. Desmidt leverde „eenen silveren kilck met patene ende lepelken, een heijligh olie vatjen”, samen voor 313 Fr⁸⁸.

De rekening 1828-29 meldt dat het gemeentebestuur in 1826 623 g. ontleende aan de kerkfabriek „voor den aankoop van het school-lokaal”. Pieter Goddyn was pastoor, J. Mestdagh koster, Andries Hoornaert „roeddrager in de goddelijke diensten”. „De verpagte stoelen, banken ende sitsels” brachten 138 g. op, „de lijkdiensten en zingende missen” 85 g. Zilver-smid Jan Dhondt leverde „een zilver wierookvat, wierookschelpe en water-kwispel” tegen 316 g. Steenhouwer H. Marlier werkte „aan den vloer van het santuarium en aan de nieuwe vontekapelle”. Deze kapel werd gedekt 'met schailien'. Frans Lievens en Nikolaas Verstaevel verichtten het metselwerk, J. van Zandweghe het timmerwerk, Jozef van Lersberghe het ijzerwerk⁸⁹.

Omstreeks 1835 begon de kerktoren tekenen van verval te tonen. Op 26 augustus 1837 maakte de provinciale bouwmeester een bestek : „Dezen toren staet aen het westeinde van het kerkgebouw”; onderaan is hij vierkant; elke zijde meet ca. 8.40 m; bovenaan is hij achtkantig;

elke zijde bezit een venster; de klokozolder, het schaliedak en de zoldervloeren vragen herstel. De architect schreef voor: „nieuw inlandsch kareelsteen en mortel van 2/3 doornykschen kalk en 1/3 zavel... zullen de goede steenen der afbraek mogen worden herbruikt”. Hij begrootte het werk op 694.65 Fr. De aanbesteding verliep op 1 mei 1838 in het Gemeentehuis A. Casimir Dupan leverde het metsel-, lood en dakwerk, Ferdinand Bossier het timmerwerk, P. Westijn het smeedwerk, o.a. „het trekwerk voor de orlogie”⁹⁰.

Hoewel de Grondwet bepaalde dat de gemeente de pastoor niet moest onderhouden, bestemde de gemeenteraad verder een wedde van 300 Fr voor de pastoor. De raadsleden stipten echter in 1842 aan dat de wedde van de onderpastoor door de kerkfabriek betaald werd. Op 14 december 1866 gaf de gemeente de toelating om een bouwvallig huis, nl. de vroegere Kosterie B, die in 1863 afgebroken was, te herbouwen „ten einde tot woonst voor de onderpastoor te verstrekken”. Wegens de kosten bleef dit werk een vijftal jaren aanslepen⁹¹. Op 8 december 1866 stichtte pastoor Crevits in zijn kerk de kongregatie van de Onbevleete Ontvangenis. De verering van de H. Livinus werd vermoedelijk in de bewuste periode ingevoerd. Deze heilige geldt als een beschermer tegen allerlei ziekten⁹².

In de volgende decennia groeide de bevolking van Westkapelle zozeer aan dat de kerkfabriek in 1902 een bestek liet opmaken om het kerkgebouw uit te breiden. De gemeenteraad van 16 december aanvaardde de argumenten „dat de huidige kerk ontoereikend is, opdat de parochianen op eene behoorlyke wyze de goddelijke diensten zouden kunnen bywonen, en dat er groote noodzakelykheid bestaat de kerk te vergrooten, en dat zy daarenboven groote herstellingen vergt”. Het bestek beliep

92.847.70 Fr. De gemeente zou de Staat en de Provincie verzoeken om elk 1/3 van de som te betalen, en zou zelf 25.000 Fr bijdragen⁹³.

Pastoor Edward Lagace nam de taak op zich om het beoogde werk tot een goed einde te brengen. Het was immers de bedoeling om, niet alleen de drie beuken westwaarts door te trekken, maar ook de torenspits, die in 1675 door een blikseminslag afgebrand was (zie hst. 2, par. 17), in zijn vroegere glorie herop te bouwen. De gemeente liet op 20 september 1906 het werk aanbesteden. Karel Serreyn uit Westkapelle en Jules Serreyn uit Heist aanvaardden de opdracht voor 97.885 Fr. De gebroeders Serreyn sloegen de hand aan het werk. Op 29 december gaf de gemeente hen de toelating om, aan de zuidkant van de kerk, „een locomobile met machien” te plaatsen, ten einde hun bouwwerk gemakkelijker te kunnen uitvoeren⁹⁴.

Terwijl de genoemde aannemers de kerk verbouwden, werd in 1907 de Pastorie hersteld. Verder bestemde de gemeente op 29 oktober 1907 1800 Fr, om „een nieuw uurwerk met vier uurplaten, elke van twee wijzers voorzien, op den kerktoren te plaatsen”⁹⁵. Onder de leiding van architect Alfons Depauw werden het kerkgebouw en de torenspits in 1909 afgewerkt. Mgr. Waffelaert heeft op maandag 16 augustus 1909 de vernieuwde kerk gewijd. Daags tevoren had men een feest gehouden om het feit te vieren, dat de Sociëteit van St. Franciscus Xaverius te Westkapelle ingericht werd⁹⁶.

12. Ramskapelle voor de Eerste Wereldoorlog

Volgens de notulen die in september 1872 begonnen, bestond de gemeenteraad uit: burgemeester Konstant Desmidt; schepenen Louis Huys en J. Vermeire; leden F. Pintelon, P. Bul-

cke en J. Van Audenaerde. De gemeente zou 10.000 Fr lenen voor de volgende geplande werken : „'t bouwen eener schoollokael, subsidie voor 't pastoreel huis, uitvoeren van gezondheidswerken, placeeren van lanteerne, verfraaying van de dorpplaats". De kerkraad vroeg in november de toelating om „een nieuw pastoreel huys te bouwen op de grond der kerkfabryk, ter plaetse daer omtrent alwaar het tegenwoordig gebouw staet, aengezien het bestaande gebouw by na onbewoonbaar geworden is ter oorzaak van wakte en ouderdom". Het bestek bedroeg 14.086.80 Fr. De gemeente stond een subsidie van 2.000 Fr toe⁹⁷.

In 1872 trachtten de Blankenbergenaars een vredegerecht binnen hun stad te krijgen. Toen Ramskapelle vernam dat het bij dit nieuw gerechtelijk kanton zou gevoegd worden, verkoos het bij Brugge te blijven, omdat „men de goede baan heeft om zich naar de stad Brugge te begeben". De gemeente koesterde nog meer bouwplannen. Op 13 maart 1873 besloot men tot „het bouwen van een nieuw schoollokaal met onderwyzers wooning, op het perceel grond behoorende aan het gemeente, en gekocht in openbaere veiling". De provinciale bouwmeester maakte een plan en een bestek.

Basilius Geyssens, metser te Ramskapelle verrichtte tegen 2.200 Fr „het maeken van eenen regenbak, het afwateren der goten van het kerkgebouw in potbuizen te leggen op het kerkhof, het placeeren eener pompe". Ramskapelle klaagde in maart 1874 bij de watering over de slechte staat van de Sasstraat, „omdat de grond niet goed is, waarmede die straat is opgevoerd geweest tydens het delven van de Zelzaetse vaard". Men zocht „de kalsyding te bekomen van de straat leidende van aan de kalsyde van Ramscappelle naar Heyst, naar de Ramscappelsche Brug over de Vaard van Zelzaete".

De aanbesteding voor „het bouwen van het nieuw schoollokaal met onderwyzerswooning verliep op 15 december 1875. Pieter van Haverbeke uit Beernem nam het werk aan tegen 24.486 Fr, en Pieter Deckers uit Westkapelle „het leveren der schoolmeubelen" tegen 3590 Fr. H. Vansteene werd in december 1876 als schoolmeester opgevolgd door zijn zoon Louis, „hulponderwyzer in de gemeenteschool van Syseele", geboren op 9 maart 1848. De onderwijzerswedde was tot 325 Fr opgelopen. De gemeenteraad kreeg op 28 november 1877 „het onderwys van het handwerk aan de meisjes in de Gemeenteschool" voorgeschoteld. De beslissing werd een jaar uitgesteld.

Vanaf 1879 werd Ramskapelle bestuurd door : burgemeester F. Provoost; schepenen J. Vermeire en Louis Demuyneck; leden F. Pintelon, L. Verlinde en P. Bulcke. Men verhoogde „het huur van het Raadshuis" van 30 tot 85 Fr. De klokluider verdiende 32 Fr. H. Vansteene die totdantoe in de Gemeenteschool A gewoond had, wenste daar te blijven. In 1880 verkocht de kerkfabriek, met de toelating van de gemeente, „aan Hypolite Van Steene, gewezen onderwyzer, de grond toebehoorende aan de kerkfabriek waarop de oude Gemeenteschool met de onderwyzerswooning en aannodigheden gebouwd zyn, welk grond zedert lange jaren in cheinspagt gegeven is geweest aan de gemeente"⁹⁸.

De gemeenteraad vanaf 1882 : burgemeester F. Pintelon, schepenen L. Demuyneck en J. Vermeire; P. Bulcke, Frans Tavernier en August Degroote. In 1884 vernemen we een echo van de toenmalige schoolstrijd. De gemeenteraadsleden beslisten op 2 december : „1. Het programma der lagere school van de gemeente bevat de leerstoffen, waarvan het onderwys verplichtend is, volgens de bewoordingen der eerste paragraaf van artikel 4 der wet; 2. het onderwijs

in den godsdienst en in de zedenleer van den katholieken eeredienst zal deelmaken van het programma der lagere school der gemeente. Het onderwijs in den godsdienst en in de zedenleer zal gegeven worden by den aanvang der schooluren. De kinders, wier ouders zulks vragen, zullen ontslagen worden het by te wonen”.

De sekretaris antwoordde in 1888 aan de Arrondissementskommissaris „dat de inrichting der gemengde gemeenteschool niets te wenschen laat, en dat alle kinderen van beide geslachten, zonder onderscheid en onvergeld, een goed en grondig onderwijs ontvangen”, en „dat de inrichting eener school voor volwassenen groote onkosten zou te weeg brengen”. De gemeenteraad had blijkbaar in 1867 toch geen avondschool ingericht. In 1888 werd Louis Potters uit Moerkerke de nieuwe gemeentesekretaris. Op 31 juli 1880 voegde men een artikel bij het politiereglement: „25 franken te betalen, door elken herbergier, welke eenen orgel zal laten spelen in zijn huis, en dat voor elken dag dat hy daarvan zal gebruik maken”⁹⁹.

Oud-onderwijzer H. Vansteene overleed op 16 januari 1892. Koster Leon Opstale, geboren op 16 december 1868 te Slijpe, volgde hem op als ontvanger van de Armendis, met een wedde van 100 Fr. en L. Vansteene als gemeenteontvanger, met een wedde van 60 Fr. Vanaf 1893 betaalde de gemeente 6 Fr per leerling, voor het kosteloos onderwijs. Vanaf 12 december 1894 was 'het politieuur' in de herbergen gesteld 'op tien uren'. In 1895 werd L. Demuyne burgemeester, F. Tavernier en Emiel Dendooven schepen.

Juffrouw Jonckheere kocht in 1887 de herberg St.-Sebastiaan en de bijhorende Smisse C, die toen aan Konstant Westeyn behoorden. Ze schonk die gebouwen aan de kongregatie van de Onbevleete Ontvangenis te Heist¹⁰⁰. Twee zusters begonnen dadelijk les te geven in het

genoemd huis. Het volgend jaar verplaatste K. Westeyn zijn bedrijf naar de zuidwesthoek van het 56e Reig. Daarna voegden de Zusters de Smisse C aan hun school toe. „Juffrouw Maria Van den Ameele, overste van het klooster der meisjesschool onzer gemeente”, richtte zich op 15 januari 1898 tot de gemeenteraad. Tien dagen later besloot men „die school voor meisjes als aangenomene school te aanveerden”.

De raadsleden beslisten op 9 maart dat „een hulpgeld van 400 Fr wordt toegestaan aan de aangenomene meisjesschool”. Op 31 maart hechtten ze hun definitieve „goedkeuring aan de overeenkomst die gesloten is geweest voor de aangenomene bijzondere vrye lagere meisjesschool ten gemeentehuize van Ramscapelle op 31 maart 1898 om 10 ure van den voormiddag. De toegevoegde begroting der vrye lagere aangenomene meisjesschool” omvatte: 750 Fr „jaarwedde van de onderwyzeres Jw Marie Vandemaele”; 52 Fr „schoolgerief van het kosteloos onderwijs”; 26 Fr „grondstoffen voor idem voor naaldewerk”; 40 Fr „verwarming der schoolzalen”. De Staat betaalde 533 Fr, en de gemeente 335 Fr van de opgesomde kosten.

Op de vermelde 31 maart bespraken de raadsleden de vele klachten aangaande de rustverstoring in „openbare plaatsen en herbergen, zoowel by dage als by nachte”. Ze beslisten: „Het is stipt verboden 't zy in herbergen of hoe genaamde schenkplaatsen op deselve koeren, hovingen of afhankelykheden, 't zy op openbare wegen of plaatsen waar het publiek toegang heeft, eenig bal, muziek of dansfeest te geven, orgels, accordeons of andere muziekinstrumenten te spelen of te laten spelen, 't zy dat het publiek inkomgeld moet betalen of niet, zonder voorafgaande bemachtiging van den Burgemeester, en mits eene gemeentetaks van 25 franken per dag te betalen”.

Omstreeks 1900 liep de begroting van het gehele onderwijs te Ramskapelle tot 3.000 Fr op. In die som kwam ca. 1000 Fr toe aan de vrije meisjesschool, en 210 Fr aan „de avondschool voor volwassenen”. Die laatste school werd gehouden door L. Vansteene. De gemeentesekretaris noteert op 24 april 1900 : „De gemeenteraad beslist dat de meisjesschool mag verdeeld worden in twee klassen, eene eerste en 2de klas”. De Staat en de Provincie gaven een toelage voor „deze 2e klas”.

Toen Ramskapelle het sluitingsuur van de herbergen naar „het uur van middernacht” verschoven had, schreef de Arrondissementskommissaris „dat de uur van politie overdreven is, en van geene gevaren vrij is”. De raadsleden meenden echter op 29 mei 1901 „dat het uur van middernacht mag blyven, overtuigd zynde dat na dit uur er geene samenscholingen van personen meer zullen zyn, daar zulks gebeurt als men om elf ure of vroeger sluit”.

Op 18 december besloot de gemeenteraad „5 lantaarns te plaatsen op staken”, om de dorpskom te verlichten, nl. bij de Gemeenteschool B, het Klooster, de Pastorie, de Smisse D, en „de heule van Ls. Taverniers”. De twee smeden van Ramskapelle, Karel Couvreur en K. Westyn, verrichtten dit werk voor 490 Fr. „Dumoulin Theodoor wordt aanveerd om de lantaarns te doen branden in de weekdagen tot 8 ure savonts, en op andere tot na het politie-uur, te rekenen van 9 november 1902 tot einde februari 1903, mits eene vergoeding van zeventig franken te ontvangen”.

De gemeenteraad vanaf 1903 : burgemeester L. Demuyneck; schepenen H. Tavernier en E. Dendooven; leden K. Pintelon, Konstant Deneve, L. Burggraeve en M. Lierman. De oppervlakte van de gemeente bedroeg 788 ha¹⁰¹. Veldwachter Jakob Desmidt overleed op 3 november 1903. Nadat Alfons van Massenhove

en Jozef Vanhove elk een paar jaren de dienst waarnemen, werd Jules Borret uit Oostkamp tot veldwachter benoemd¹⁰². Vanaf 1905 ontving 'lampist' Th. Dumoulin 100 Fr. Van 22 oktober tot 28 februari liet hij de lantarens branden tot 9 u op weekdagen, en tot 10.30 u op zon- en feestdagen. Hij leverde de olie en reinigde de lampen¹⁰³.

We overlopen even de kiezerslijst 1907-08. Volgens het toen geldende kiesstelsel hadden 97 inwoners stemrecht voor de gemeenteraad met samen 185 stemmen, 105 voor de Senaat met 179 stemmen, en 120 voor de Kamers met 194 stemmen. We ontmoeten pastoor Emiel Vandewalle uit Emelgem, koster Theophiel Declerck uit Roksem, onderwijzer L. Vansteene en kantonnier Konstant Pintelon uit Dudzele¹⁰⁴. Een groot aantal kiezers waren landbouwer of boereknecht.

De ambachtslieden : molenaar Jozef Devos uit Meetkerke en zijn knecht Karel Peel uit Gistel; de smeden K. Couvreur uit Beernem en K. Westyn; de wagenmakers Theofiel Cattoor uit Vlissegem en Karel Lagrou uit Nieuwmunster; de kleermakers Desiré Devlieghe uit Dudzele, Th. Dumoulin uit Dudzele, en Frans Vanlersberghe; schoenmaker Filip Pape uit Koolkerke; metser Jakob Janssens uit Oostkerke. De neringdoenden : winkelier K. Deneve (In de Toren), koopman A. Van Massenhove (Palingpot), en 8 personen die 'tapper' genoemd worden. Vijf ervan woonden in de dorpskom : Jan Desmidt (Gelapte Hoed), Karel Desmidt, Konstant Dhaese, Jozef Dobbelaere (Burgerwelzijn), en Augustinus Vandenbrielle (Gemeentehuis B); verder Karel Demeire, Leopold Van Massenhove, en Louis Desmidt (Pelikaan)¹⁰⁵.

Hoewel de officiële lijsten slechts 8 herbergen vermeldt, werd er toch in veel meer huizen drank geschonken. Ook Ramskapelle ken-

de de toenmalige plaag van de herbergen. De reeds geciteerde veldwachter Borret kende, even vóór de Eerste Wereldoorlog, 18 drankhuizen op zijn grondgebied. We hebben samen met M. Westyn en Ch. Devlieghe de bewuste periode overlopen. De genoemde personen situeren 27 plaatsen, waar men vóór 1914 herberg hield. Ze wijzen er op de bedoelde drankgelegenheden niet alle tezelfdertijde open geweest zijn, dat de meeste herbergiers eigenlijk een ander beroep of nering uitoefenden, en dat het grootste aantal van die herbergen reeds een halve eeuw gesloten zijn.

Opdat de lezer zich gemakkelijker kan oriënteren, geven we in de nu volgende opsomming het huidige huisnummer of, waar dit kan, de huisnaam : 1. de westhoek : het Barderen Huis; de Palingpot; de Laan; 3 huizen langs de Sasstraat, afgebroken wegens de aanleg van de Heistlaan; Heistlaan nr 428; samen 7; 2. de westkant van de Ramscapellestraat : nr 12; de Gelapte Hoed; nr 22; de Drie Koningen; de Reisduif; nr 38, in de Toren; de Hazewind; nr 60; samen 9; 3. de oostkant : nr 47; de Smisse D; nr 53; het Burgerwelzijn; de Gouden Leeuw; het Gemeentehuis B; samen 6; 4. de Ommegang : de Smisse E; de Tits; nr 8; samen 3; 5. de Dudzelestraat : de Pelikaan; nr 86; samen 2.

Op 19 juni 1908 hielden de raadsleden een geheime stemming over „het plaatsen van een telefoon”, maar „het inrichten van een telefoon is verworpen” met 4 tegen 2 stemmen. De aanneming van „de vrije lagere gemengde school”, bestuurd door zuster Leocadia Mertens uit Aalst, werd met 10 jaar verlengd, d.w.z. tot 9 maart 1918. Men stemde de volgende toelagen : de wedde van L. Mertens 1100 Fr; het kosteloos onderwijs 100 Fr; „het aanleeren van 't handwerk der meisjes” 50 Fr; schoonmaak 25 Fr; verwarming 100 Fr.

De gemeenteraad besprak op 28 oktober 1908 de toestand van „de byzondere lagere gemengde school”. De twee lokalen bezaten elk 4 vensters, en waren 9 m lang, 6 m breed en 5 m hoog. De school bezat een speelplaats. Maria Callens uit Zillebeke en Romanie Rathé uit Bulskamp gaven les. Men onderwees de godsdienstleer bij het begin van de lessen. Daarnaast werden 26½ uren les gegeven, waarvan 5 uren 'naaldewerk'. De school had zich ertoe verbonden „de arme kinderen kosteloos te aanveerden”.

In de loop van het jaar 1910 hebben de gemeentevaders hun mening aangaande „het plaatsen van een telefoon” gewijzigd. Op 16 december vonden ze dat „gemelde inrichting groot voordeel en gemak aan de inwoners zouddet verschaffen”. Eensgezind besloten ze op 16 december „eene telefoonpost aan te vragen die, kosteloos in het gemeentehuis geplaatst, door al de parochianen of ingezetenen van Ramscapelle zal mogen gebezigd worden”. De „telefoonaansluiting voor den eigendienst der gemeente Ramscapelle” werd op 15 maart 1911 toegestaan. Men betaalde 5 centiemen „voor ieder gesprek aangevraagd in den telefoondienst dezer gemeente”. Anderzijds zou de gemeente „voetstappen doen om eene 2e lichte der brieven te bekomen, en ook om eene brievenbus aan den Pelikaan te verkrijgen”¹⁰⁶.

De kiezerslijst van 1914 bevat uiteraard reeds bekende namen. We vinden : pastoor Alfons Cossey uit Poperinge; koster T. Declerck; onderwijzer René Vansteene, geboren op 31 mei 1888, die in 1912 zijn vader opvolgde; gemeentevanger L. Vansteene; veldwachter J. Borret; kantonier K. Pintelon. De ambachtslieden : molenaar K. Peel; de smeden Arthur Couvreur en K. Westyn; de wagenmakers Th. en Kamiel Cattoor; timmerman Konstant Demaecker; de metsers Jan, Leopold en Pieter Jans-

sens; de kleermakers D. Devlieghe, Karel Dumoulin en F. Vanlersberghe; gareelmaker Alfons Pape.

De neringdoenden : winkelier K. Deneve; bakker Gustaaf Devlieghe; 'voddenkoopman' Kamiel Vandewalle. Volgens de kiezerslijst waren er 8 herbergiers : Louis Braems (Gouden Leeuw), K. Desmedt, K. Dhaese, J. Dobbelaere (Burgerwelzijn) en Kamiel Lierman in de dorpskom; verder K. Demeire, L. van Massenhove en L. Desmidt. Voor de gemeenteverkiezingen hadden 102 personen stemrecht met samen 202 stemmen, voor de Senaat 110 met 201 stemmen, en voor de Kamers 124 met 216 stemmen¹⁰⁷.

Tabel van de kinderen die, voor zover we de cijfers in de gemeenterekeningen aantreffen, kosteloos onderwijs genoten te Ramskapelle.

1. In de gemeentelijke lagere school

jaar	jongens	meisjes	totaal
1840			19
1841			42
1843	8	7	15
1844	13	14	27
1845	15	15	30
1846	20	21	41
1847	20	23	43
1849	21	24	45
1850	26	32	58
1853	32	18	50
1855	22	18	40
1856	21	14	35
1857	27	9	36
1858	25	10	35
1859	25	7	32
1860	23	7	30
1863	23	16	39

1864	23	17	40
1865	25	20	45
1867	22	22	44
1868	24	22	46
1872	33	24	57
1873	32	24	56
1875	34	21	55
1876	32	24	56
1877	37	21	58
1878	39	19	58
1879	38	24	62
1893	52	54	106

jaar	jongens	meisjes	totaal
1895	53	48	101
1898	24	24	48
1900	14	—	14
1901	18	—	18
1902	18	—	18
1903	18	—	18
1904	22	—	22
1907	17	—	17
1908	21	—	21
1909	23	—	23
1910	21	—	21

2. In de vrije aangenomene school

jaar	jongens	meisjes	totaal
1900	4	25	29
1901	5	22	27
1902	6	34	40
1903	8	37	45
1904	6	41	47
1907	6	43	49
1908	6	38	44*
1909	11	36	47
1910	10	34	44

* (waaronder 4 uit Heist)

De bevolking van Ramskapelle, telkens op 1 januari

<i>jaar</i>	<i>getal</i>
1826	366
1836	401
1840	426
1851	465
1885	533
1903	549
1914	575

Gemeenterekeningen Ramskapelle

<i>jaar</i>	<i>inkomsten</i>	<i>uitgaven</i>	
1850	2.966.78	2.849.87	116.91
1859	3.401.86	3.384.69	17.17
1871	3.519.54	4.490.44	970.90
1880	12.948.36	14.202.21	1.253.35
1890	7.860.48	7.689.48	171.00
1900	9.344.35	7.347.62	1.996.73
1909	10.891.95	9.061.50	1.830.45

Disrekeningen Ramskapelle

1850	2.049.00	1.418.09	630.91
1859	3.086.55	1.604.82	1.481.72
1871	4.800.20	2.854.33	1.945.87
1880	6.187.87	4.889.95	1.297.92
1890	3.622.36	3.619.47	2.89
1900	2.730.49	2.486.17	244.32
1909	3.361.17	2.373.97	987.20

13. De volkstelling van 1910 te Westkapelle

De telling van 31 december 1910 geeft nuttige inlichtingen aangaande de bevolking van Westkapelle. Daaruit halen we de gegevens over de

notabelen, en vooral over de talrijke ambachtslieden en neringdoenden. Waar het kan, vermelden we hun herkomst. We beginnen met de kerkbedienaars : pastoor Edward Lagace, kapellaan Ferdinand Kindt, koster Karel Vanloo (Oudenburg), grafmaker Jakob Vantorre. De gemeente werd verzorgd door geneesheer Reimond Debeir (Uitbergen), vroedvrouw Romanie Decloedt, veearts-steenbakker Kamiel Janssens (Moerkerke). Octavia Cornelis was overste van het Ouderlingengesticht. Ze werd bijgestaan door 10 gasthuiszusters, die 36 mannelijke en vrouwelijke ouderlingen verzorgden.

Het postkantoor werd beheerd door J. Stockx, winkelier en wijnhandelaar; zijn briefdragers heetten Alfons Van Raepenbusch (Hooglede) en Leopold Dobbelaere (Heist). In de Gemeenteschool B stond hoofdonderwijzer Paul Ketele, bijgestaan door Lodewijk Mesuere (Lissewege) en Zoë Missiaen. In de meisjesschool onderwezen de zusters Leontina Capoen, Leonia Vanduifhuis, Elisa Vanderschoot en Leonia Vanhee. K. De Langhe was gemeentesekretaris, Kamiel Boerjan (Oedelem) kantonier, Louis Obreno (Lapscheure) sluiswachter, Benjamin Mattheeus trambediende.

Onder de ordebewakers vinden we vooreerst veldwachter E. Thiel, de jachtwachters Edward en Pieter Bienstman. Wachtmeester Emiel Vandriessche voerde het bevel over vier gendarmen : Kamiel Detavernier, Oscar Mestdagh, Felix Piqueur en Désiré Kegels. De doeaniers waren in de dorpskom gehuisvest : brigadier August Claeys, de onderbrigadiers Pieter Vermeersch en Willem Strauwen, de manschappen Edward Depré, Rudolf Dewindt, Adolf van Roosbroeck, Frans Barbieux, Alfons Geers en Alfons Vrielinck. In het tolbureau van Schapenburg woonde Karel Doudan, ontvanger van de belastingen.

Sedert de Franse periode was de bevolking

tot \pm 1600 aangegroeid, d.w.z. bijna verdubbeld. De dorpskom had naar alle richtingen uitbreiding genomen. Zuidwaarts reikte de bebouwing tot voorbij de huidige Veldstraat, noordwaarts voorbij de Knokkestraat. Ook in de aanpalende straten groeide het aantal huizen, nl. langs de Moriaanstraat, Knokkestraat, Sakramentstraat, Hoekestraat en Veldstraat. Er ontwikkelde zich een bewoonde wijk rond de Dorpmolen, de Palingpot, de Schapenbrug B en Driewege.

Volgens de kadasterkaart van Paardekoper (\pm 1900) bestond de bewoning op de westzijde van de Kragendijk (= Knokse Steenweg) als volgt : 7 huizen 250 m ten noorden van Vierwege, en ca. 60 huizen in de omgeving van Driewege. Daar vestigden zich een aantal mensen, die in de aanpalende steenbakkerijen werkten, of te Knokke in de toeristische nijverheid een bezigheid vonden. Ook langs andere openbare wegen bouwden landarbeiders of handelaars een woning.

Uit de telling van 1910 halen we eerst de vele herbergen van de Dorpstraat. Twee herbergiers oefenden volgens de telling geen ander beroep uit : Jakob Vandenbrielle, en Anna Schram. De meeste herbergiers van de Dorpstraat legden zich op nog andere bedrijvigheden toe : timmerman Omer Vanraepenbusch, rijwielhandelaar Casimir Monbaliu, kleermaker-barbier Frans Dedeyne, winkelier Lodewijk Beernaert, handelaar Leon Vandamme, varkensslachter Polycarpus George, molenaar-graandhandelaar Aloïs Serreyn, veehandelaar Victor Schram, smid Frans Grosman (Watervliet), landbouwer Louis Thiel, boterhandelaar Venant Demartelaere (IJzendijke), landbouwer Frans Vankerschaever, smid Louis Bossee (Brugge), Mathilde Herpels (handel in boter en eieren), landbouwster Juliana Debedts, bakker Pieter Dhoedt (Lissewege), smid-mulder Jan

Vanwynsberghe (Brugge), smid Jan Bossee, makelaar in runderen en paarden Frederic Vandenbroucke, metser Frans Lievens.

De Dorpsstraat telde ook vele middenstanders, die geen herberg openhielden : varkenshandelaar Kamiel van Hoornweder (Maldegem), kolenhandelaar Karel Snauwaert (Dudzele), timmerman-winkelier Jan Serreyn, schoenmaker Richard Verlinde, metser Oscar Hoestlant, gareelmaker Konstant Mathys, bakker Kamiel Moyaert, winkelierster Justine Hinjon, winkelierster Virginie George, kleermaakster Eugenie Mestdagh, kleermaakster Stephanie Vandecaveye, winkelierster Joanna Dumon, uurwerkmakers Hendrik en Edward Dumon, winkelierster Joanna Mareyt, kleermaker-barbier Louis Viaene, handelaar Jozef Debaene, kolenhandelaar Pieter Coppens (Hoeke), wagenmaker Albert Vanraepenbusch (Hooglede), timmerman Augustin Proot, klompenmaker Lodewijk Vercruysse, wagenmaker Elooi Dedeyne, gareelmaker Medard Mathys, schoenmaker Jozef Vanzandweghe.

In de Moriaanstraat woonden de volgende neringdoenden : herbergier-beenhouwer Kamiel Tilleman, 'modemaakster' Leonia Debadts, winkelier Kristoforus George, herbergier Jan Gouweloose, varkensslachter Jan Selen, herbergier Kamiel Snauwaert (handel in boter en eieren), herbergier-kolenhandelaar Leopold Baes, metser-'zandleurder' Jan Verstavel, blikslager Alfons Tavernier, herbergier-kolenhandelaar Leopold Dupon, winkelier Pieter Devinck, kleermaker-barbier Hendrik Devinck, brouwer Lodewijk Serreyn.

De omgeving van de Dorpmolen levert ons de volgende namen : herbergier Michiel George (handel in fruit en pluimvee), herbergier-voerman Alfons Declerck, herbergier-timmerman Lodewijk Degroote, herbergier Jozef Vandamme, herbergier Jan Boey, metser Kamiel Ver-

cruysse, herbergier Augustin Viaene, varkensslachter Alois Verkest, herbergier Pieter Ducueninck, molenaar Karel Deckers. De Gildestraat : winkelierster Joanna Desmedt, herbergier-metser Jozef Dupon, schrijnwerker Henri Verschaeve. De Hoekestraat : de herbergiers Leopold Neyt, Emiel Gheyle, Pieter Selen, Lodewijk Strubbe, Louis Boone en Pieter Simoens; „leurder met petrol” Pieter Dewispelaere.

De Knokkestraat : schoenmaker Leander Stellemans (Stalhille), kleermaker-barbier Leopold Devinck, herbergier-strohandelaar Lodewijk Maenhout, veemakelaar Jakob Pattieuw, schaapherder Leopold Vincent, wagenmaker Jakob Styns, metser Kamiel Vervaeet. Louis Decloet, „leurder met koffie” woonde langs de Sakramentsweg. In de wijk Schapenbrug vinden we : herbergier Edward Vandenbroucke; herbergier Antoon Pattieuw; smid Pieter Vandemoere (Assebroek); muldersknecht Jan Dewulf; herbergier Karel Serpieters (aardappelhandel). De Greveningedijk : herbergier Pieter Gabriels (boter- en eierhandel); veemakelaar Maarten Hullaert (Oostburg); Alfons D'hondt „leurder met koffie”. Vierwege : herbergier Elooi Geysels; herbergier-kolenhandelaar Karel Borret (Oostkamp). Driewege : kleermaker-barbier Theofiel Dobbelaere; 'huurhouder' Medard Geysels¹⁰⁸.

In maart 1912 verscheen een mogelijkheid om bij de gasleiding aan te sluiten. „De gasmaatschappij van Brugge” vroeg de toelating „voor het leggen der noodige gasbuizen langs den steenweg van Houcke tot aan den wegwijzer in de dorpsplaats alhier, ten einde de gasleiding van Brugge langs de Damsche vaart, en van Houcke door Westcappelle dorp langs den Steenweg naar Knocke te kunnen uitvoeren”. In juni ontmoeten we „den Geiten- en Konijnenbond”. Deze kreeg 50 Fr om op ker-

midinsdag een prijskamp in te richten. In november werd beslist „dat er in het jaar 1912 groote muziek- en pompiersfeesten zullen plaats hebben ter gelegenheid van het 25 jarig bestaan der muziekmaatschappij”.

Westcappelle zette zich in om de gastoevoer te krijgen. In maart 1912 vroeg men „de gasmaatschappij van Brugge” „of er nu geen middel zou zijn eene goede overeenkomst met haar te sluiten om dees jaar nog vóór den winter eene behoorlijke verlichting onzer dorpsplaats te kunnen zien tot stand komen”. De maatschappij legde twee „ontwerpen voor gasverlichting” voor, die echter niet voldeden. In juli werd het pompierskorps gereorganiseerd. Pompiers L. Thiel verving korporaal Leopold Dupon, pompiers K. Tavernier verving Augustin Proot, pompiers Aimé Devinck verving hoornblazer Albert Vanraepenbusch. De drie nieuw aangeworven manschappen waren : wagenmaker August Sarazyn, voerman Frans Dryepont, en 'kloefkapper' Edmond Dezutter.

Op 18 juni 1912 hakte de gemeenteraad een moeilijke knoop door. Ze vonden „dat de verlichting onzer dorpsplaats bij middel van petroollantaarns in 't geheel niet voldoende is, ingezien het groot verkeer van vreemde wagens en rijtuigen, welk 's morgens zeer vroeg en 's avonds laat door onze dorpsplaats plaats heeft”. Daarom aanvaardden ze het kontrakt met „de gasmaatschappij H. Desclée en Cie van Brugge”. Twee dagen later wandelden ze 's avonds in de dorpskom „om te zien waar de verschillende gaslantaarns zullen geplaatst worden”.

Op 8 oktober besprak men het kontrakt met Desclée. Het art. 13 werd aangevuld als volgt : „in alle geval mogen de inwoners, benevens den gasmeter, ook nog zelf aan wie zij het verkiezen alle artikelen van verlichting en verwarmen aankopen, en dezelve doen plaatsen

door wie zij willen". In het najaar werd de kerkhofmuur achteruit geplaatst. De raad besloot „pissienen te doen oprichten op den zuidwesthoek van de nieuwen muur rond het oud kerkhof". In maart 1913 werd bepaald dat de stierenkeuring gebeurde „in den Molenhoek, tusschen de herberg van Sr. Edward Claeys en het huis van Dumarey".

De gemeente wilde „het getal danszalen" verminderen, en de wanorde bij de dansfeesten doen ophouden. Op 1 maart verscheen een nieuw politiereglement : 1. „Alle danspartijen en zangfeesten, openbaar ingericht in herbergen, drankhuizen of andere lokalen, waar drank geschonken wordt, en waartoe het publiek toegang heeft, zijn slechts toegelaten in den namiddag van drie tot tien ure den Zondag, Maandag en Dinsdag van de Julikermis, den Zondag van de Decemberkermis, en de zondagen der wijkkermissen. 2. Het is verboden openbare danspartijen in te richten in tenten. 3. Binst de kermisdagen is alle muziek en gespel in de inrichtingen der foorekramers niet meer toegelaten na tien ure 's avonds. 4. Iedere danspartij werd belast met „tien centiemen per vierkanten meter van de oppervlakte van den vloer waar gedanst en ook waar drank geschonken wordt".

In augustus kreeg „t Veesyndicaat alhier" 100 Fr om een veeprijskamp in te richten. Volgens het verslag van 14 oktober begon „de gasverlichting onzer dorpplaats" op 21 januari 1913 te werken. Die verlichting kostte 675 Fr per jaar. Op 28 maart 1914 deelde de RTT „het nieuw telefoontarief" mede, en vroeg hoeveel gesprekken Westkapelle „op een jaar denkt aan te vragen van uit zynen roepnummer 56". De gemeente ging een abonnement aan „met 6000 gesprekken". Men besloot dat vanaf 1 juni „eenen taks van 5 centiemen per telefoongesprek zal geheven worden, aangevraagd

in de telefoonpost onzer gemeente". Aloïs Serreyn zou die taks innen.

De brief van 30 december 1913, waarin Knokke een gebiedsruil voorstelde, was enige tijd terzijde gelegd geweest : „de nieuwe grenscheiding zou de Isabellevaart zijn". Knokke zou 75,3919 ha in het 3e Reig afstaan, en Westkapelle 27,1940 ha in het 5e en 6e Reig. Dit betekende de „inlijving van Driewege bij Knokke". Omdat Westkapelle de belasting op de steenovens van de genoemde wijk zou verliezen, werd het voorstel op 16 april afgewezen¹⁰⁹. Op 24 juni besloot de gemeenteraad inderdaad „eenen taks van 15 frs te heffen op de werklieden, van beider kunne en van allen ouderdom, tot het vervaardigen van baksteen gebezigd". De wet verbood immers de steenbakkerijen zelf te belasten.

Op het ogenblik dat de Eerste Wereldoorlog uitbrak, bestond het gemeentebestuur uit : burgemeester K. Braet; schepenen Hendrik Lanoye en Theofiel Goormachtigh; leden Hendrik Degroote, Louis Serreyn, Leopold Kerckhof, Achiel Deruwe, Hendrik Louwage en Pieter Dezutter; sekretaris K. De Langhe¹¹⁰.

Gemeenterekeningen Westkapelle

<i>jaar</i>	<i>inkomsten</i>	<i>uitgaven</i>	
1862	9.031.09	5.899.40	3.131.69
1870	20.784.33	8.756.86	12.027.47
1880	20.642.66	13.275.40	7.376.26
1890	14.735.91	16.304.86	1.586.95
1900	41.896.62	55.718.66	13.822.04
1913	38.015.19	27.304.56	10.711.23

Disrekeningen Westkapelle

1862	7.857.00	6.093.62	1.763.38
1870	7.802.98	6.331.54	1.271.44
1879	10.735.69	9.894.80	840.89
1890	9.207.58	8.148.27	1.059.31
1900	11.985.95	11.033.39	952.39
1913	9.228.52	8.708.32	520.20

De bevolking van Westkapelle, telkens op 1 januari (cijfers verschaft door Sylvain Deckers)

jaar	getal	jaar	getal
1830	1178	1890	1484
1846	1343	1900	1550
1856	1365	1910	1720
1866	1344	1920	1767
1876	1412	1930	1874
1880	1382		

1 KZ, p. 95. Volgens de ommeloper van Greveninge uit 1602 behoorden verscheidene percelen vroeger aan „Joncheer Jooris Teerlynck J. Marcus, commende van Jooris Teerlynck” nl. in de Tants-, de Brixus- en de Maneschijnpolder, alsook het noordoostelijk deel van het Nieuwland.

2 ANH, Doos 6, Rez. NHP, Uittreksels.

3 ANH, Kaart Jonckheere 1875. Het bedoelde strookje van 50 voeten (= 13.75 m) behoorde bij de „Domaines de l'Etat Belge” (Rez. NHP, Uittreksels).

4 ANH, Kaart Jonckheere, en Rapport van de verkaveling.

5 Planken van delien, d.i. Noors hout, waarover de kruiwagens geladen met aarde reden.

6 MW : anker, inhoudsmaat voor wijn (44 flessen).

7 Zie ook het afdammen van de Hazegraskreek in KZ, p. 121.

8 KZ, p. 142: „een schacht is een vierkante roede in oppervlakte en een voet of spit dik”. De zeedijk van de Kommandeursplaat is 430 R (1650 m) lang geweest (KZ, p. 126).

9 ANH, 1e Rek. Komm. 1787-89.

10 ANH, 2e Rek. Komm. 1789-90.

11 ANH, 3e Rek. Komm. 1790-91.

12 ANH, 4e Rek. Komm. 1791-92.

13 ANH, 5e Rek. Komm. 1792-97.

14 Volgens een losse nota meldde men „dat den ryssdam op

het noordeynde tegen ende op de Plaete doorgespoelt is, met een openinge van circa de thien voeten, ende ter diepte van ontrent 7 à 8 voeten onder het meylvelt”.

15 ANH, 6e Rek. Komm. 1797-98.

16 ANH, 7e Rek. Komm. 1798-1800

17 ANH, 8e Rek. Komm. 1800-02. Verordening van 12 brumaire IX.

18 ANH, 9e Rek. Komm. 1802-06.

19 Zie ook KZ, p. 179 en 189.

20 ANH, 10e Rek. Komm. 1806-08

21 ANH, 11e Rek. Komm. 1808-09.

22 ANH, 12 Rek. Komm. 1809-10; 13e Rek. 1810-13.

23 ANH, 14e Rek. Komm. 1813-19.

24 Zie ook KZ, p. 180.

25 RV 6165, RPW 1794-95.

26 KFW 143, RPW 1795-96.

27 FF 1445, Reg. Kanton Westkapelle.

28 PR Westkapelle, nr. 8.

29 PR Ramskapelle, nr. 6.

30 FF 1445, Reg. Kanton.

31 KFW 144, RPW 1796-97.

32 FF 1242, Bevolkingsregister Westkapelle.

33 FF 1246, Bevolkingstabel.

34 RV 6166, Rek. Gemeente „l'an sept”. J. Opdedrinck, o.c. p. 8 en 10, geeft een lijst van funktionarissen uit de Franse en de Nederlandse periode.

35 Helden in Nederlands Limburg, 13 km ten noorden van Roermond. Zie de „Duitse” herders in KZ, p. 324 en 326.

36 RAB, Volkstelling 1815, nr 222.

37 GAW, nr. 1, Notulen 1826-32.

38 KZ, p. 421, en de Toponimische Kaart.

39 GAW, nr. 501.14, Grensafbakening.

40 FF 1242, Telling van 19 nivose V.

41 Grathem 10 km ten westen van Roermond. Zie de Duitse schapers in par. 3.

42 RAB, Volkstelling 1815, nr. 162.

43 Zie HE, p. 239.

44 Rek. Eie-Reig 1839-40, fo 24ro, vermeldt „Joseph de Pover, wagemaecker te Ramscapelle”.

45 GAR nr. 1, Notulen 1819-49.

46 GAR nr. 24. Nr. 23 bevat een dossier „schaede der verhaegeling van 27 mei 1850”.

47 Deze telegraaflijn wordt besproken in KZ, p. 190, en p. 416, nr. 272.

48 GAR nr. 3, Korr. 1843-88. Zie HE, p. 263 : de cholera.

49 KZ, p. 125 en 196.

50 Volgens L. Devliegher, Kunstpatrimonium Zwinstreek, p. 172, is de kerkbeuk uit de 17e eeuw in 1863-64 herbouwd. Schrijver geeft de nodige architectonische details. Hij wijst op het „schettekot” aan de buitenzijde van de kerk, waar men dieren ter ere van O.-L.-Vrouw offerde, en na de zondagsmis bij opbod verkocht.

51 GAR, Notulen 1849-70.

52 J. Opdedrinck, o.c. p. 10.

53 KZ, p. 278-279.

54 GAW, nr. 2, Notulen 1836-48.

54* A. Vangrunderbeek, in Lustrumnummer van Wefis, juni 1978, p. 136-137.

55 Zie KZ, p. 197.

56 In privaat bezit bestaat nog het „Handboek der bolders Maetschappij, ingerigt te Westcappelle op den 16 july 1857 in

het Boldershof bij de weduwe Lievens, Eendragt en Vriendschap maakt magt!''.

57 Behalve de Gemeenteschool A en B, kende J. Opdedrinck, o.c. p. 59, twee woningen waar vroeger onderwijs gegeven werd: 1. de leerwerkschool in de Kosterie B; 2. de Molenstede, „een huis later door Pieter de Keuninck bewoond''. De in 1831 vermelde school kan niet met zekerheid gesitueerd worden.

58 GAW, Notulen 1826-32.

59 Het conferentiewerk over het onderwijs te Westkapelle, dat in 1901 door K. De Langhe en L. Mesuere opgemaakt werd, verklaart aangaande de periode 1830-40: „Buiten de gemeenteschool bestonden er nog vier andere schooltjes, gehouden door gebrekkige vrouwen''. Die private scholen werden bezocht door jongens van 3 tot 6 jaar, en meisjes van 3 tot 15 jaar.

60 Op 18 juni 1842 ontmoeten we Pieter Devooght, „doctor te Westkapelle''. Deze verzorgde „schaepherder Petrus Kirkels, geboren te Heythuizen, provincie Limbourg''.

61 GAW, Notulen 1836-48.

62 HE, p. 267.

63 J. Opdedrinck, o.p. 60.

64 Zie ook HE, p. 268.

65 HE, p. 268.

66 GAW, Notulen 1863-88.

67 Zie ook Uitk. p. 72.

68 GAW, Notulen 1863-88.

69 GAW, nr. 646.4.

70 GAW, Notulen 1863-88.

71 E. Buysse, 't Beertje 1974, Volkskundige Almanak, p. 85-96.

72 GAW, Notulen 1888-95.

73 GAW, nr. 842, Buurtspoorwegen.

74 GAW, Notulen 1888-95.

75 GAW, Notulen 1895-1908.

76 GAW, nr. 848.1, Aanvraag telegraaf.

77 Het verslag van de inhuldiging van pastoor Lagace op 23 mei 1905 vermeldt, behalve de door ons gekende verenigingen, nog de kaarters, de rokers, en de duivenliefhebbers (Lib. Mem. p. 9).

78 GAW, Notulen 1895-1908.

79 GAW, nr. 865.1, Brief.

80 GAW, Notulen 1895-1905. Die stallen werden korte tijd later gebouwd. Ze staan achter het Fort van Schapenburg, langs de Legervaart.

81 GAW, Notulen 1863-88.

82 ABB, F 361, Brief Pastoor Delbecque.

83 J. Opdedrinck, o.c. p. 61

84 GAW, Notulen 1888-95.

85 GAW, Notulen 1895-1908.

86 GAW, Notulen 1908-17.

87 Opdedrinck, o.c. p. 55-58.

88 ABB, F 361, Rek. Kerk 1806-09.

89 KFW 200, Rek. Kerk 1828-29.

90 GAW, nr. 861.361, Dossier Kerkgebouwen.

91 GAW, Notulen 1863-88.

92 J. Opdedrinck, o.c. p. 61-62, kon de oorsprong van de Livinusverering niet achterhalen.

93 GAW, Notulen 1895-1908.

94 GAW, nr. 861.31, Dossier Kerkgebouwen.

95 GAW, Notulen 1895-1908.

96 J. Opdedrinck, o.c. p. 63-64, over het bouwwerk en de versiering van het interieur. L. Devliegheer, Kunstpatrimonium Zwinstreek, p. 182-191, bespreekt uitvoerig de onderdelen van het gebouw, de kerkmeubelen en de kultusvoorwerpen.

97 De openbare aanbesteding gebeurde op 17 juni 1875 „in het Gemeentehuis alhier''. De „gansche nieuwbouwing'' met „metselwerk in karreelsteen'' kostte 16.452 fr. (GAR 17, Dossier Pastorie).

98 In 1881 bestond „de maatschappij van onderlingen bystand onder kenspreuk Helpen wy elkanderen'' (GAR, nr. 3, Korr.).

99 GAR Notulen 1872-90.

100 Medegedeeld door Maurice Westyn, de huidige bewoner van de Smisse E.

101 GAR, nr. 472.1, Gemeentebegrotingen.

102 Hij werd aangesteld op 31 augustus 1907 ('t Beertje, Volkskundige Almanak, p. 15).

103 GAR, Notulen 1890-1905.

104 De lijst vermeldt nog niet veldwachter J. Borret, die woonde in Ramskapellestraat 42. Op hem rustte de taak om het politieur te doen onderhouden in de herbergen. In de zomer luidde de klok om 22 uur, en in de winter om 21 uur ('t Beertje 1974, p. 23).

105 GAR, nr. 531.1, Kiezerslijsten.

106 GAR, Notulen 1907-20.

107 GAR, nr. 531.1, Kiezerlijsten.

108 GAW, nr. 521.201.4, Volkstelling 1910.

109 GAW, nr. 501.14, Grenswijziging.

110 GAW, Notulen 1909-17.